

Lik Marije Magdalene u Bunićevoj i Đurđevićевой religioznoj poemi

Kolarić, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:496122>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-11**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

MAJA KOLARIĆ

LIK MARIJE MAGDALENE U BUNIĆEVOJ I ĐURĐEVIĆEVOJ

RELIGIOZNOJ POEMI

Diplomski rad

Pula, 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za kroatistiku

MAJA KOLARIĆ

LIK MARIJE MAGDALENE U BUNIĆEVOJ I ĐURĐEVIĆEVOJ

RELIGIOZNOJ POEMI

Diplomski rad

JMBAG: 0303029399, redovita studentica

Studijski smjer: Hrvatski jezik i književnost

Predmet: Hrvatska barokna i prosvjetiteljska književnost

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Kroatistika

Mentorica: Prof. dr. sc. Valnea Delbianco

Sumentorica: Dr.sc. Dubravka Dulibić-Paljar, v. asist.

Pula, srpanj 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Maja Kolarić, kandidatkinja za magistru hrvatskoga jezika i književnosti ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Maja Kolarić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Lik Marije Magdalene u Bunićevoj i Đurđevićевой religioznoj poemi* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli,_____.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. KULTURNOPOVIJESNO RAZDOBLJE BAROKA	3
3. BAROKNA RELIGIOZNA POEMA	8
4. LEGENDA O MARIJI MAGDALENI	11
5. ŽENA U DUBROVNIKU.....	13
5. 1. Lik Marije Magdalene u dubrovačkoj književnosti.....	14
5. 1. 1. Ivan Bunić Vučić.....	15
5. 1. 2. Ignjat Đurđević	15
6. STRUKTURALNA OBILJEŽJA BUNIĆEVE I ĐURĐEVIĆEVE RELIGIOZNE POEME.....	17
6. 1. Mandalijena pokornica Ivana Bunića Vučića	17
6. 2. Uzdasi Mandalijene pokornice Ignjata Đurđevića.....	23
7. ANALIZA LIKA MARIJE MAGDALENE	31
7. 1. Mandalijena Ivana Bunića Vučića.....	31
7. 2. Mandalijena Ignjata Đurđevića	43
8. ZAKLJUČAK.....	56
9. LITERATURA	59
10. SAŽETAK	62
11. ABSTRACT	63

1. UVOD

Barok u hrvatskoj književnosti obuhvaća razdoblje 17. i ranoga 18. stoljeća te ga karakterizira snažna regionalnost prepoznatljiva u nekoliko književnih krugova, a to su: dubrovačko-dalmatinski, kajkavski, ozaljski i slavonski književni krug. Iz dubrovačko-dalmatinskog književnog kruga proizlaze Ivan Gundulić te pisci čijim ćemo se religioznim poemama više baviti u radu: Ivan Bunić Vučić i Ignjat Đurđević. Hrvatska barokna književnost, osim što obiluje značajkama koje su određene njezinom regionalnošću, sadrži i prepoznatljive barokne stilske osobitosti. Prije svega to je obilje stilskih figura, ukrasa i bujna rječitost. Isto kao i igra riječi, gomilanje raznih figura i tropa, ukratko, bujnost izraza kojom barokni autori žele začuditi čitatelje. Uz baroknu metaforu, *conchetto* je najčešći barokni postupak koji podsjeća na igru i njegova je temeljna zadaća proizvesti čuđenje, odnosno *meravigliu*. Te stilske osobine s druge strane neodvojive od sadržajnoga ustroja barokne književnosti koja se u najširem smislu oblikuje pod utjecajem protureformacije, dok se u užemu smislu može razabrati prepoznatljiv sadržaj religijskih tema koje orijentirane prema novoj duhovnosti, naglasak postavljaju na pokajanje i skrušenost vodeći čitatelja dobrome, to jest pokajničkome načinu života.

Sve te bitne značajke barokne književnosti odlike su i književnih tekstova koji su predmet analize ovoga rada. U ovom ćemo se radu baviti religioznim poemama Ivana Bunića Vučića *Mandalijena pokornica* i Ignjata Đurđevića *Uzdasi Mandalijene pokornice*, dok je naša namjera opisati način na koji je u tim tekstovima oblikovan biblijski lik Marije Magdalene.

Protureformacijski pogled na svijet naime na važan način definira odnos prema prikazivanju žene u književnim djelima, isto kao što unosi i nov naglasak u odnosu prema zbiljskim ženama onoga doba. U prvome redu, radi se o strožemu odnosu prema seksualnosti, a time i životu žena s kojom se to područje čovjekova života najuže povezuje. Ženska seksualnost shvaća se kao opasna snaga koja služi ženi u odvođenju muškaraca, odnosno društva u propast. Time žensko tijelo, upravo zbog svoje moći privlačenja, čini ženu posrednicom grijeha te ona biva smatrana temeljnom grešnicom. S druge strane, upravo je to čini idealnim modelom

pokajništva: grešnica koja je spoznala svoju grešnost, pokajala se i preobratala ona je izabrani primjer koji bi valjalo slijediti.

Taj se model grešnica-pokajnica-svetica u književnim tekstovima koje ćemo analizirati oblikuje književnim postupcima koji su prepoznatljivo oblikovani u prethodnoj tradiciji. S jedne strane, može se govoriti o tradiranju srednjovjekovne mizoginije i tipičnih srednjovjekovnih mizoginih toposa, a s druge strane može se govoriti o petrarkističkom i osobito neoplatonističkom diskursu u kojemu se žena divinizira, njezina ljepota i krepost postaje izvorište nadahnuća, a time i žena postaje uzvišeno biće. Ti će nas elementi stoga osobito zanimati, i to na način da ćemo pokušati detaljnije promotriti kako se i s kojim sve značenjima u tekstovima koje ćemo analizirati ostvaruju ti tipični srednjovjekovni mizogini elementi, te kako se koriste elementi renesansnoga, osobito, petrarkističkog diskursa, koja je njihova funkcija i uloga u tim baroknim djelima.

S obzirom na to, djelo smo strukturirali na sljedeći način. U uvodnome dijelu dajemo prvo prikaz baroka kao osobito važnoga književnopovijesnog razdoblja te kraći uvod u novi barokni žanr: religioznu poemu. Nakon toga, osvrćemo se na legendu o Mariji Magdaleni, stvarnosnu situaciju žena u Dubrovniku 17. stoljeća s naglaskom na promjene koje ženama donosi protureformacija. Potom donosimo nešto više o liku Marije Magdalene u dubrovačkoj književnosti. Analizu započinjemo opisom strukturalnih obilježja Bunićeve i Đurđevićeve religiozne poeme, dok se detaljnije osvrćemo na književne postupke kojima se oblikuje sam lik Marije Magdalene. Na osnovu toga, u zaključku donosimo usporedbu oba lika Mandalijene pokornice.

2. KULTURNOPOVIJESNO RAZDOBLJE BAROKA

Barok je stilsko-povijesni i periodizacijski termin u povijesti likovne umjetnosti, glazbe i književnosti. Etimološki se dovodi u vezu sa španjolskim *barrueco* ili portugalskim *barroco*, a označava tamni biser nepravilna oblika. Barok se pojavljuje u 16. stoljeću, međutim u 17. i 18. stoljeću često se pod tim pojmom mislilo na loš ukus i pretjeranu kićenost te je tako postao pogrđnom oznakom za umjetnost. Potkraj 19. i početkom 20. stoljeća izgubilo se to pogrđno značenje i barok je postao tipološkom oznakom za bitna obilježja umjetnosti između renesanse i klasicizma. U književnosti i likovnoj umjetnosti, barokna obilježja odnose se na prvu polovicu 17. stoljeća, dok u povijesti glazbe barok obuhvaća razdoblje od sredine 18. stoljeća.¹

Barok se u svjetskoj književnosti, navodi Milivoj Solar u *Povijesti svjetske književnosti*², pojavljuje otprilike između 1570. i 1670. godine, dok u književnosti dominira sklonost prema novoj duhovnosti, novom tipu religioznosti koji donosi misticizam i naglasak na iracionalnom, nejasnom i tajnovitom. Talijanski pisac Torquato Tasso (1544. – 1595.) jedan je od utemeljitelja književnoga baroka. Svojim epom *Oslobođeni Jeruzalem*, oslanja se na tradiciju Homera i Vergilija i tematizira prvi križarski rat i osvajanje Jeruzalema u 11. stoljeću. Najznačajniji su predstavnici lirike španjolski pjesnik Luis de Góngora (1561. – 1627.) i talijanski pjesnik Giambattista Marino (1569. – 1625.). Luis de Gongora najvažniji je predstavnik pjesničke škole koja je i prema njemu nazvana "gongorizam". Zagovornici "gongorizma" teže stvaranju novoga, jedva razumljivoga, pjesničkoga jezika koji se oblikuje gomilanjem neobičnih izraza, metafora i jezičnih dosjetki. Time žele kreirati raskošni stil i pjesništvo koje će biti razumljivo jedino učenima i obrazovanima. Talijanski pjesnik Giambattista Marino, najizrazitiji je predstavnik "marinizma", čiji je cilj sličan pjesničkoj školi "gongorizma". Stavljajući sadržaj u drugi plan zagovornici "marinizma" pokušavaju kod čitatelja izazvati čuđenje različitim tehnikama, izborom motiva, neobičnim izrazima. Marinove su najznačajnije zbirke ljubavnih pjesama *Lira*, *Galerija* i *Gajde*, potom mitološki ep *Adonis*. Tri su španjolska dramatičara Lope Felix de Vega Carpio (1561. – 1627.), Tirso de Molina (1584 – 1648.) i Pedro Calderon de la Barca (1600. – 1681.) doprinijela razvoju baroknog teatra.

¹Usp. Barok. // *Hrvatska enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1999-2009. Sv. 1. 1999. str.626-634.

²Usp. Solar, Milivoj. *Povijest svjetske književnosti*. Zagreb: Golden marketing, 2003. str.144-162.

Najplodniji je svjetski pisac Lope de Vega napisao velik broj dramskih djela, pjesama i proza te je s razlogom nazivan "umjetnikom scene i umjetnikom jezika"³. Neka od njegovih dramskih djela su *Vitez iz Olmeda*, *Najbolji je sudac kraj*, *Seviljska zvijezda*, *Lijek u nesreći*, *Vrtlarov pas*, *Budalasta vlastelinka*, *Vitez čudesa* itd. Španjolski dramatičar i redovnik Tirso de Molina poznat je u književnosti zbog drame *Seviljski varalica i kameni gost*, potom komedija *Sramežljivac na dvoru*, *Pobožna Marta* i drama *Oprezna žena* i *Osuđen zbog nevjerstva*. U svojoj najpoznatijoj drami *Seviljski varalica* utemeljio je lik poznatog zavodnika Don Juana. Treći španjolski dramatičar Calderon de la Barca pisao je drame i crkvena prikazanja u kojima potvrđuje svojevrstu obnovu religioznosti i prezir prema taštini ovoga svijeta. Njegova je najpoznatija drama *Život je san*. Također, značajan je pjesnik barokne epohe engleski pjesnik John Milton (1608. – 1674.), koji je ugled zaslužio epom *Izgubljeni raj*, djelom koje nadahnuto *Biblijom*, tematizira čovjekove unutarnje kušnje.⁴

Barok u hrvatskoj književnosti obuhvaća razdoblje koje slijedi nakon renesanse te se u njemu prepoznaje nekoliko regionalnih književnih krugova. To su: dubrovačko-dalmatinski, kajkavski, ozaljski i slavonski književni krug. Najveći i najznačajniji, dubrovačko-dalmatinski krug, čine barokni pisci Ivan Gundulić (1589. – 1638.), Ivan Bunić Vučić (1592. – 1658.), Ignjat Đurđević (1675. – 1737.) i Junije Palmotić (1607. -1657.). *Suze sina razmetnoga*, *Dubravka* i *Osman* djela su najvećeg baroknog pisca Ivana Gundulića. Ivan Bunić Vučić napisao je zbirku pjesama *Plandovanja* i religioznu poemu *Mandalijena pokornica*, a Ignjat Đurđević, osim po svojim hrvatskim i latinskim zbirkama *Pjesnima razlike* i *Poetici lusus varii*, poznat je i po religioznoj poemi *Uzdasi Mandalijene pokornice*. Junije Palmotić je najplodniji dramatičar dubrovačke književnosti koji se u svojim djelima ugledao na Vergilija, Ovidija, Ariosta i Tassa, dok u kajkavskom književnom krugu najistaknutiju ulogu ima Juraj Habdelić (1609. – 1678.) sa svojim djelom *Zrcalo Mariansko*, potom crkvenom propovijedi *Prvi oca našega Adama greh* te kajkavsko-latinskim rječnikom *Dictionar*. Ozaljski književni krug okupljen je oko Petra Zrinskoga (1621. – 1671.), a predstavnicima se smatraju Katarina Zrinska (oko 1625. – 1673.), Fran Krsto Frankopan (1643. – 1671.) i leksikograf Ivan Belostenec (1594. – 1675.), dok je za

³Isto. str.155.

⁴Isto. str. 155-160.

slavonski književni krug najznačajniji isusovac Antun Kanižlić (1700. – 1777.) čije je najpoznatije djelo vjersko-moralno djelo ep *Sveta Rožalija*.⁵

Iako hrvatska književnost obiluje značajkama koje su specifično određene njezinom regionalnošću u razdoblju 17. i ranoga 18. stoljeća, bitne su osobitosti baroka kao prepoznatljivoga stila u svjetskoj književnosti, prisutne i u hrvatskoj književnosti. To je prije svega obilje stilskih figura, ukrasa i bujna rječitost. Cilj je baroknih autora začuditi čitatelje pjesničkim domišljatostima, igrom riječi, gomilanjem raznih figura i tropa, stavljajući naglasak na bujnosti izraza i ukrašavanja. Temeljeno je načelo metafora, međutim, najčešći je barokni postupak upravo *conchetto*. Taj postupak označava oštroumno formuliran izraz, ali i metaforu, hiperbolu i oksimoron.⁶ *Conchetto* se dovodi u vezu s poantom i na motivsko-tematsku planu podsjeća na igru te je usko povezan s temeljnom funkcijom baroknoga teksta, a ta je proizvesti čuđenje, odnosno *meravigliu*.⁷ Shodno tome, *conchetto* se ne obazire na istinu ili zbilju, već je ostvaren u paradoksu, lucidnoj dosjetki te je njegov osnovni postupak spajanje i dovođenje poznatog u začuđujuću vezu.⁸ Stoga se najčešće gradi hiperbolom, antitezom, oksimoronom, aluzijama i igrom dvoznačnosti, mada dominira jaka metafora. Upravo kao u Bunićevu stihu:

Glad mene mori sad, a ljubav zlo davi,
nu mogu trpjet glad, ne mogu ljubavi.⁹

Barokni je svjetonazor povezan uz pokret protureformacije, tj. katoličke obnove. Protureformacija se odnosi na mjere što ih je Katolička crkva poduzimala kako bi zaustavila širenje protestantizma, dakle ona obuhvaća proces duhovno-moralnog

⁵Usp. Franičević, Marin; Švelec, Franjo; Bogišić, Rafo. *Povijest hrvatske književnosti III*. Zagreb: Liber, 1974. str.177.

⁶Riječ *conchetto* sve do kraja 16. stoljeća upotrebljavala se kao sinonim za *misao*. Međutim, na prijelazu 16. u 17. stoljeće *conchetto* dobiva široko značenje i novi smisao. Pojam je u novom smislu prvi upotrijebio Camillo Pellegrini u dijalogu *Del concetto poetico* (1598.), u kojemu je *conchetto* sad oznaka specifičnoga književnoga postupka, u knjizi: Fališevac, Dunja. *Ivan Bunić Vučić*, Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, Sveučilišna naklada Liber, 1987. str.173.

⁷Usp. Fališevac, Dunja. n.d, str.175.

⁸*Conchetto* je u tom smislu rezultat razvijene svijesti o jezičnim mogućnostima. Naime, jezik u 17. stoljeću u poetskoj upotrebi postaje semantički nestabilan zbog toga što do izražaja dolazi igra koja je svrha sama sebi i ima vrijednost sama po sebi. Tako se teži osloboditi jezik od konvencionalnih semantičkih veza i otkriti nove semantičke odnose, u knjizi: Fališevac, Dunja. n.d, str.178-179.

⁹Motiv ljubavi i motiv gladi dva su udaljena motiva. Doslovna se sintagma 'glad' javlja u metaforičkom značenju uz motiv ljubavi. Oba su ta motiva povezana glagolima *mori* i *davi*, to jest glagolima istog semantičkog sadržaja. Vidi tumačenje u knjizi: Fališevac, Dunja. n.d, str.185.

preporoda i obnove unutar Crkve. Organizirano djelovanje počinje Tridentskim koncilom koji se odvijao u tri perioda od 1545. do 1563. godine, a njihovi su zaključci koje je potvrdio papa Pio IV., udarili temelje protureformacijskom djelovanju: „Na koncilu su doneseni zaključci kojima se trebala uspostaviti pokolebana disciplina u katoličkom kleru, donesene su odredbe o osnivanju škola za svećenike, formulirano je katoličko učenje o dogmama i sakramentima, utvrđen je rimski katekizam za poučavanje u katoličkoj vjeri, sastavljen je "Popis zabranjenih knjiga" i sl.“¹⁰ U razdoblju protureformacije dolazi do obnove katoličkih crkvenih redova. Isusovački red dao je veliki doprinos protureformacijskom djelovanju. Osnovan je 1540., a njihovim se začetnikom smatra Ignacije Lojolski (1497. – 1556.). Isusovci su bili zaduženi za misionarski i pastoralni rad u duhu reformacije, međutim počeli su djelovati i na području školstva i obrazovanja, vodili su mnogobrojne škole i sveučilišta i osnivali knjižnice.¹¹ Barokna je književnost bila izrazito pragmatična te uvjetovana zahtjevima katoličke obnove u duhu Tridentskog koncila. Djela barokne književnosti su svojim doslovnim tumačenjima pokušavala djelovati na čitatelja inzistirajući na aktualnosti društvenih zbivanja. Stoga je većim dijelom naglasak bio na sadržajnoj komponenti, gdje je uočljiva zadaća voditi čitatelja k dobrome životu, upravo u skladu s idejom katoličke obnove.¹²

Sve te bitne značajke odlike su i književnih tekstova koji su predmet analize ovoga rada. Protureformacijski pogled na svijet na važan način definira i odnos prema prikazivanju žene u književnim djelima, kao što i unosi i nov naglasak u odnosu prema zbiljskim ženama onoga doba: prije svega, radi se o strožemu odnosu prema seksualnosti, a time i životu žena s kojom se to područje čovjekova života najuže povezuje.

Crkvena je protureformacija bitno utjecala na živote žena. Izrazito se postrožio samostanski režim, ali je i porastao broj odaziva mladih djevojaka u časne sestre, no mnoge su odlazile ondje bez vjerskog poziva. Tridentska pravila utjecala su na brak tako što je crkva nadzirala i osuđivala izvanbračne odnose. Crkva je propisivala brak kao jedini prihvatljiv uvjet za spolno aktivnu ženu. Protureformacijski mislioci bili su čvrsto protiv ženskog intelektualnog uzdignuća. Njihova stajališta idu toliko daleko da

¹⁰Daniel, Patafta. *Protureformacija u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*, http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=116604 (8.5.2017.)

¹¹Isto.

¹²Usp. Franičević, Marin; Švelec, Franjo; Bogišić, Rafo. n.d, str.177.

su čak govorili o neodobravanju roditelja koji obrazuju svoje kćeri na isti način kao i svoje sinove tako što ih podjednako uče o poeziji i retorici. Po njihovom je mišljenju, bilo opasno dopuštati mladim djevojkama da iskazuju svoju rječitost u prisustvu muškaraca upravo stoga što svojim čarima mogu napasti osjetila muških slušatelja. Protureformacija je žene poistovjetila s posrednicima koje vode u propast te iskušavaju muškarce koji im se nađu na putu. Tako je ženska seksualnost shvaćena kao opasna snaga koja zahtijeva strogu društvenu disciplinu. Stoga, žene su zbog svoje seksualnosti lako shvaćane kao grešnice, ali su isto tako zbog toga idealne pokajnice. One postaju pravi primjeri vjere i postaju uzori, odnosno idealan primjer za oba spola u tom razdoblju, baš kao Marija Magdalena, samim time što kao žena navodi na pokajanje, odnosno preobraćenje.¹³

Osim toga, i barokne poeme o kojima će se pisati u ovome radu, sadrže bitne oznake baroknoga stila: naglašena figurativnost je njihova prepoznatljiva odlika. Stoga će se u analize na te značajke tekstova postavljati posebni naglasak, dok će se isto tako u obzir uzeti i osobne značajke barokne poeme kao književnog žanra. Stoga se, prije nego li započnemo s analizom, pomnije i na to osvrćemo.

¹³Cox, Virginia. *The Prodigious Muse: Women's Writing in Counter-Reformation Italy*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2011. str.19-32.

3. BAROKNA RELIGIOZNA POEMA

Pavao Pavličić u knjizi *Rasprave o hrvatskoj baroknoj književnosti* govori o novoj žanrovskoj situaciji u razdoblju baroka. Naime, u baroku su prisutne četiri osnovne vrste: lirika, ep, poema i melodrama. Lirika i epika su naslijeđeni žanrovi, dok se među nove žanrove ubrajaju melodrama i poema. Naglasak je u tim djelima na opisivanju društvene aktualnosti, tj. na sadržajnoj komponenti. Međutim, u skladu s baroknim stilom u kojem dominira začudnost i u navedenim žanrovima teži se za originalnošću. Prema Pavličiću, moguća su preklapanja u književnim vrstama, to jest moguća su njihova žanrovska modificiranja: tako postoji mogućnost da se određeni sadržaj izrazi i u drugoj formi, odnosno u drugom žanru.¹⁴

Barokna se lirika, navodi Pavličić, promijenila na sadržajnoj razini: u duhu protureformacije njezina su određenja češće negativna, nego pozitivna, posebice u pojmu zemaljske ljubavi. Ovdje dolazi do spoja religioznog i svjetovnog uz pomoću pjesničkih figura, ali izraz ostaje nedirnut i oslanja se na tradiciju time što se i dalje razvijaju petrarkistički elementi pjesništva (preuzeti stih, rima i oblici). Ep je u baroku definiran moralnim i religioznim svrhama. On tematizira borbu za kršćanstvo, uzdiže naciju, njezinu silu i povijesnu ulogu. Tematika epa se zasniva na istinitom povijesnom događaju, a struktura obiluje velikim brojem epizoda, opširnim digresijama, ali i ponekim napuštanjima glavne linije radnje. Melodrama je novi barokni žanr u kojoj se tematiziraju događaji koji su presudni za određenu zajednicu ili narod. U njoj je ishod radnje vrlo često unaprijed poznati te se upotrebljavaju različiti stilovi i strofe u svrhu lakšega uglazbljenja određenih dijelova radnje. Pojavljuju se stoga zbor, odnosno kor te u djelu nisu strani ni antički ni mitski sadržaji.¹⁵

Jedan od novih žanrova je i barokna poema koja se po sadržajnom kriteriju dijeli na religioznu i komičnu. Poema obrađuje sadržaje koji nisu dovoljno važni da bi se obradili epom. Ona je na neki način bliska lirskom izričaju u kojemu opisani događaji unutar sebe nemaju nikakva razvoja te početna situacija nalikuje završnoj. U njoj sudjeluje malen broj likova, situacija i ambijenta, a način je izlaganja najčešće monološki.

¹⁴Pavličić, Pavao. *Rasprave o hrvatskoj baroknoj književnosti*. Split: Čakavski sabor, 1979. str. 40-51.

¹⁵Isto. str. 10-20.

Religiozna se poema razvija u drugoj polovici 16. stoljeća u talijanskoj književnosti. Njezinim se začetnicima smatraju djela *Le lagrime di San Maria Maddalena* Erasma da Valvasonae (1523. – 1593.) i *Le lagrime di San Pietro* Luigija Tansilla da Nolae (1510. – 1568.). Ovdje se može ubrojiti i Gabriello Chiabrera (1552. – 1638.) s religioznom poemom *La conversione di Maria Maddalena*, djelom koje je utjecalo na Bunićevu *Mandalijenu pokornicu*. U hrvatsku je književnost religioznu poemu uveo Ivan Gundulić *Suzama sina razmetnoga*, potom tu tradiciju nastavlja Ivan Bunić Vučić i Junije Palmotić *Svetom Katarinom od Stijene*. Žanr religiozne poeme živi i u hrvatskoj književnosti u 18. stoljeću, gdje Ignjat Đurđević piše *Uzdahe Mandalijene pokornice*, a to je djelo utjecalo i na *Svetu Rožaliju* Antuna Kanižlića.¹⁶

Religiozne poeme tematiziraju, pod utjecajem katoličke obnove, pokajanje grešnika, usmjeravajući čitatelje preispitivanju i istinskom pokajanju. Na motivskoj se razini pojavljuju ustaljeni motivi kao što su motivi špilje i pustoši u kojoj se pokajnik nalazi, reminiscencije na grijeh, opis ženske ljepote koja je bila uzrok grijehu, potom odnos prema prirodi u kojoj grešnik boravi. Na strukturalnoj razini prevladavaju monolozi, a piščevi su komentari svedeni na najmanju mjeru. Barokne religiozne poeme nadalje se odvijaju u tri nejednako duge faze: prva je uvodna u kojoj se obično javljaju i piščevi komentari, druga je središnja i samim time najduža, dok je treća nešto kraća gdje grešnici dobivaju oprost. Također, u religioznoj se poemi uočavaju i petrarkistički elementi na taj način da je duhovna ljubav opisana petrarkističkim i neoplatonističkim instrumentarijem koji se ranije koristio za opis zemaljske ljubavi u renesansnoj ljubavnoj lirici.¹⁷ Pored toga, sadržaji u baroknim poemama dolaze na određen, odnosno sličan način. Na početku autor navodi kako upravo suzama glavnoga lika oplakuje vlastite grijehe, dok kajanje grešnika ili grešnice na taj način postaje primjer usmjerenja na pravi put i istovremenog oprosta grijeha. Potom, poema započinje stanjem poslije učinjena grijeha, kada se grešnici kaju. Oni se redovito nalaze na nekom osamljenom mjestu, tipskom *locusu horridusu*. Gundulićev razmetni sin nalazi se tako u pustoju planini:

(...) mješto urene svim postelje
gdi pokajah moje želje,
jastojska je ma jedina

¹⁶Fališevac, Dunja. n.d, str.21.

¹⁷Usp. Pavličić, Pavao, n.d, str.20-23.

nepoznato gorko travje,
prasci družba, dvor planina,
kami tvrdi meko uzglavlje,
a raskošna, jaoh, pernica
suha zemlja crna lica.¹⁸

Bunićeva Mandaljena se u trenutku svoje najveće raskajanosti nalazi u pustinji, dok se Đurđevićeva Mandaljena nalazi u pustoši špilje, Kanižlićeva Rožalija odlazi u divljinu gdje prihvaća pustinjački način života. Autor u nastavku opisuje prirodu te grešnici sebe i svoje osjećaje uspoređuje s biljkama, životinjama i atmosferskim pojavama te istovremeno na svoju glavu zazivaju nedaće, odnosno elementarne nepogode. Nakon toga, grešnici rekonstruiraju svoj grijeh te se prisjećaju kako je došlo do preobraćenja; Isusov pogled ili zraka Božje milosti bili su ključni u njihovu preobraćenju. Pokajnici plaču kako bi suzama oprali svoje grijeh. Isto tako, ponekad imaju vizije Isusove muke ili se sjećaju da su u toj mucu prisustvovali, istovremeno razmišljaju o božjim čudesima i božjoj ljubavi. Ono što grešnike jedino tješi jest pomisao da je Božja milost veća od svakoga grijeha. Na kraju poeme, autori mole nekadašnje pokojnike, sada svece, da ih zagovaraju na nebu, kako bi i sami stekli Božju milost.¹⁹

¹⁸Gundulić, Ivan. *Suze sina razmetnoga; Dubravka; Ferdinandu drugomu od Toskane*. Zagreb: Matica hrvatska, 1964. str.42.

¹⁹Pavličić, Pavao. n.d, str.107-108.

4. LEGENDA O MARIJI MAGDALENI

Sveta Marija Magdalena kao primjer obraćene grešnice bila je omiljeni predmet mnogih književnih djela, ali i vizualnih prikazivanja u vrijeme renesanse i baroka. Legenda o Mariji Magdaleni govori o tome kako potječe iz Magdale na zapadnoj obali Galilejskoga mora, sjeverno od Tiberijada. Umrkla je i pokopana vjerojatno u Efezu, zapadna obala Male Azije.²⁰

U *Bibliji*, odnosno u *Novom zavjetu*, Magdalena je prikazana kao grešna pokojnica, ali i kao Kristova glasnica. Prispodoba u kojoj je Marija prikazana kao grešnica govori o Isusovom boravku u Šimunovoj kući, gdje je kleknula kraj Isusa i ljubila mu noge i plakala, moleći za oprost svojih grijeha. Potom mu je, obrisala noge svojom dugom kosom i istrjala ih mirisnom pomasti. Tim činom Isus je Mariji Magdaleni oprostio sve grijeha. Ona je kao Kristova glasnica svjedočila najznačajnijim trenucima u Isusovu životu. Tako je Isusa pratila na njegovu Križnom putu gdje je prisustvovala njegovu razapinjanju na križ. Magdalena se tri dana nakon Isusove smrti, uputila na njegov grob s namjerom da mu pomaže tijelo. Međutim, ondje je pronašla praznu grobnicu. Kasnije joj se u razgovoru obratio Krist te joj dao zadatak da prenese učenicima poruku o njegovom uskrsnuću.

Prema istočnim legendama zapisano je kako je Marija Magdalena nakon Kristova uskrsnuća otputovala u Efez s Blaženom Djevicom i apostolom Ivanom gdje je kasnije umrla i bila pokopana. Međutim, prema zapadnoj legendi Marija je zajedno sa svojom sestrom Martom i bratom Lazarom brodom otputovala u Francusku. Pristali su u Provansi i nastavili za Marseilles gdje su propovijedali evanđelje. Potom, legenda govori kako se Marija povukla u obližnju spilju da živi kao pustinjakinja. Kad je umrla, anđeli su je odnijeli u oratorij Sv. Maximusa blizu Aix-en-Provence.²¹

Književnost srednjega vijeka čija djela upravo podučavaju puk religioznosti, u žanr legendarne proze ubraja svetačku hagiografsku legendu *Život svete Marije Magdalene*. Život Marije Magdalene i njezina čudesa opisani su u *Zlatnoj Legendi*

²⁰Gorys, ErHard. *Leksikon svetaca*. Zagreb: Naklada Slap, 2003. str.268-269.

²¹Tessa, Paul. *Ilustrirana svjetska enciklopedija Sveci*. Zagreb: Leo, 2011. str.56-57.

(*Legenda aurea*) Jacoba a Voragine. Jacobovoj verziji sličan je i hrvatskoglagljski tekst koji se nalazi u *Ivančićevu zborniku* i u *Žgombićevu zborniku*.²²

Hagiografska srednjovjekovna legenda govori o Magdaleninom boravku u Marseillu gdje su živjeli cesar i njegova žena koji su silno željeli imati dijete. Marija Magdalena se tri puta pojavila u njihovu snu u kojemu ih opominje za lagodan život u pohlepi, dok njihovi ljudi umiru gladni i žedni. Potaknuti snom, cesar i njegova žena poslušali su Magdalenin prijekor i preobratili se te izmolili od Marije Magdalene sina. Po zagovoru Marije Magdalene, Gospodin je uslišao njihove molbe. Potom se cesar uputio u Rim k Svetom Petru raspitujući se za istinu Magdaleninog pripovijedanja. U međuvremenu je, njegova žena rodila sina, ali je umrla pri porodu. Ubrzo umire i njihovo dijete jer ga nije imao tko hraniti. Cezar ih nije bacio u more kao što su mu savjetovali drugi, već je zamolio Magdalenu da izmoli milost za dušu njegove žene. Nakon toga, Petar mu pripovijeda o Kristu i dijeli mu ohrabrujuće riječi da će se njegova žalost pretvoriti u radost. Tako dolazi Marija Magdalena i nosi u naručju njegova sina, a ubrzo mu je oživjela žena. Otada su u Marseillu razorena sva mjesta s idolima, a sazidane su Kristove crkve te je Lazar izabran za biskupa. Nakon toga Marija Magdalena odlazi moliti u samoći pustinje gdje prebiva trideset i dvije godine.²³

Iako je tema o Mariji Magdaleni česta u renesansnoj književnosti i umjetnosti, puni procvat ona doživljava u baroku. Naime, lik Magdalene oživljava u religioznim poemama. Samim time što je Magdalena, dakle žena, glavni akter djela, posebno se ističe njezina seksualnost i putenost te tako podložnost grijehu. Dakle, u skladu sa srednjovjekovnim mizoginim stajalištem žena je velika grešnica koja svojim moćima zavodi muškarce. Iako se žena smatra manje vrijednom u odnosu na muškarca, u religioznim poemama ona postaje uzoriti primjer idealne pokajnice, odnosno primjer za ženske i muške pokajnike, utoliko što se kao žena kaje. Magdalena uspijeva nadvladati svoju tjelesnost i okreće se duhovnosti, to jest duhovnoj ljubavi te postaje primjer dobrog katoličkog ponašanja. Takav se prikaz lika Magdalene zatiče i u Bunićevoj te Đurđevićевой poemi.

²²*Hrvatska književnost srednjega vijeka: od XII. do XVI. stoljeća* /priredio Vjekoslav Štefanić i suradnici. Zagreb: Matica hrvatska, 1969, str.271.

²³*Hrvatska srednjovjekovna proza I: Priče i romani* /priredila i transkribirala Vesna Badurina Stipčević. Zagreb: Matica hrvatska, 2013. str.97-98.

5. ŽENA U DUBROVNIKU

Žena je kroz određena književno-povijesna razdoblja bila različito prikazivana. U srednjovjekovnoj književnosti žena je uglavnom pasivno biće, odnosno lik koji je u nekom književnom tekstu prisutan više u negativnom, negoli u pozitivnom kontekstu. S time da nije zabilježeno ženino sudjelovanje u bilo kojemu vidu kulturnoga života. Dunja Fališevac u članku *Žena-autorica i lik žene u hrvatskoj novovjekovnoj književnoj kulturi: od XVI. do XVIII. stoljeća* navodi kako je žena u hrvatskoj srednjovjekovnoj kulturi pretežito opisana kao demonska žena koja sklapa savez s paklenim silama i tako odvodi muškarca u propast tijela i duše. Tu je koncepciju demonske žene, srednji vijek naslijedio iz judeo-kršćanske i antičke tradicije. Jedini pozitivan ženski lik u srednjem vijeku proizlazi iz lika Bogorodice: u Gospinim litanijama, marijanskoj lirici i proznim Marijinim čudesima.²⁴ Renesansno razdoblje još je uvijek imalo konzervativno stajalište prema ženi, ali već u petrarkističkoj poeziji žene su se počele opjevavati kao uzvišena bića. Tako se u renesansi javljaju glasovi prvih žena u kulturi i književnosti. U renesansnom se Dubrovniku žena uzdiže iznad muškarca u petrarkističkoj lirici, a pjesnikinje ravnopravno sudjeluju u kulturnom životu, međutim realna je situacija sasvim drugačija; žene su neslobodne da donesu i najmanju odluku o vlastitoj sudbini. Tako je u renesansnom Dubrovniku ženama bio ograničen izlazak iz kuće te su bile odgojene za budući bračni život u pokornosti muškarcu.²⁵

Barokno je razdoblje prema ženi, navodi Dunja Fališevac u knjizi *Dubrovnik otvoreni i zatvoreni grad: studije o dubrovačkoj književnoj kulturi*, imalo ambivalentan stav. Tako se, s jedne strane, žena veličala do božanskih razmjera, ali istovremeno se, s druge strane, uočavao negativan stav utemeljen u srednjovjekovnom mizoginom shvaćanju o ženi kao demonskom biću. U ljubavnoj se lirici i u epici žena veliča kao lijepa i hrabra ratnica, dok se u ostalim književnim vrstama, posebice u religioznoj poemi, obnavlja mizogina tematika. To je mizogino konzervativno stajalište

²⁴Fališevac, Dunja. *Žena-autorica i lik žene u Hrvatskoj novovjekovnoj književnoj kulturi: od XVI. do XVIII. stoljeća* // Zbornik Zagrebačke slavističke škole/ urednik Stipe Botica. Zagreb: Filozofski fakultet, Zagrebačka slavistička škola - Hrvatski seminar za strane slaviste, 2003. str.118.

²⁵Fališevac, Dunja. *Dubrovnik otvoreni i zatvoreni grad: studije o dubrovačkoj književnoj kulturi*. Zagreb: Ljevak, 2007. str.26-28.

proizašlo iz crkvene protureformacije, odnosno iz odluka koje je iznio Tridentinski koncil o strogoj rekatolicizaciji života.²⁶

5. 1. Lik Marije Magdalene u dubrovačkoj književnosti

Marija Magdalena se već u 15. stoljeću pojavljuje kao junakinja crkvenih prikazanja u Italiji u *Rappresentazione di un miracolo di S. Maria Maddalena*. Godine 1608. godine nastaje tragedija Riccarda Riccardija o istoj temi, iz 1616. datira *Rappresentazione* Benedetta Cinquante. Isto tako, o tome liku piše 1617. godine Giambattista Andreini *Opera secenica*. U 17. stoljeću pojavljuju se daljnja nadovezivanja na tu tradiciju, to jest preuzima se tradicija građe, prikazivanje biblijskog pokajnika ili biblijske pokajnice (u liku Marije Magdalene) koje se u većini slučajeva povezuje s erotskim momentom.²⁷ U analizi povijesti motiva i lika Marije Magdalene u dubrovačkoj književnosti Magdalenin lik prvi puta spominje Nikola Nalješković u pjesmi *Razmišljanje vrhu muke Isukrstove*, međutim cijelu fabulu prvi je obradio Ivan Bunić Vučić preuzimajući i modificirajući talijanske uzore.²⁸ Na Bunićevo djelo *Mandalijena pokornica* utjecali su talijanski autori i njihova djela *Le lagrime di S. Maria Maddalena* Erasma da Valvasonae (1523. – 1593.) i *Le lagrime di San Pietro* Luigija Tansilla da Nolae (1510. – 1568.). Isto kao i Gabriello Chiabrera (1552. – 1638.) s religioznom poemom *La conversione di Maria Maddalena*. Navedeni talijanski autori, uzor su i dubrovačkom piscu Ignjatu Đurđeviću u religioznoj poemi *Uzdasi Mandalijene pokornice*. Osim što su se ugledali na talijanske uzore, na Bunića i Đurđevića utječe i domaća književnost, ponajprije Ivan Gundulić religioznom poemom *Suze sina razmetnoga*.²⁹

²⁶Isto.

²⁷Lachmann, Renate. *Od ljubavi do nostalgije: ogledi o hrvatskoj književnosti*. Zagreb: Matica hrvatska, 2015.196-197.

²⁸Fališevac, Dunja. *Ivan Bunić Vučić*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, Sveučilišna naklada Liber, 1987. str.61-63.

²⁹Lachmann, Renate. n.d, str.197.

5. 1. 1. Ivan Bunić Vučić

Ivan Bunić Vučić rođen je 1592. godine u Dubrovniku te se smatra najznačajnijim liričarom čitave starije hrvatske književnosti. Školovao se u dubrovačkim školama. Od 1611. godine ušao je u Veliko vijeće i obavljao državne službe (sudac za građanske sporove, član carinarnice, apelacije, providur, član Maloga vijeća, izaslanik Republike), a pet je puta bio knez Republike. Vlada ga je slala na razne misije na Levant i u Mletačku Republiku te se uspješno bavio i trgovačkim poslovima. Bunić se pjesništvom počeo baviti najvjerojatnije u mladosti. Kanconijer *Plandovanja* najvažnije je njegovo književno djelo, međutim ono nije objavljeno za njegova života. U Bunićevu kanconijeru pretežu ljubavne pjesme (75), ali ima i razgovora pastirskih, nadgrobna, veći broj duhovnih pjesama, tri prepjeva psalama, a kanconijer završava slavljenjem dubrovačke slobode. Na Bunićev su Kanconijer utjecali talijanski pjesnici Marino i Petrarca, ali i hrvatski pjesnici Držić, Menčetić, Lucić, Zlatarić i Ranjina.

Religiozna poema *Mandalijena pokornica* objavljena je za pjesnikova života dva puta (1630. i 1638.), no nijedan primjerak tih dvaju izdanja nije sačuvan. Treći put spjev je tiskan godinu dana nakon Bunićeve smrti, 1659. godine, a jedini sačuvani primjerak tog izdanja nalazi se u knjižnici Male braće u Dubrovniku. *Mandalijena pokornica* nastala je u slijedu talijanskih religioznih poema i Gundulićevih *Suza sina razmetnoga*. Opjevana je u osmeračkim katrenima u tri plača u duhu katoličke obnove.³⁰

5. 1. 2. Ignjat Đurđević

Ignjat Đurđević, hrvatski je pjesnik i povjesničar rođen 1675. godine u Dubrovniku. Osnovnu školu je završio u isusovačkoj humanističkoj školi u Dubrovniku. Nakon što je postao punoljetan ušao je u Veliko vijeće. Dubrovnik je napustio 1697. godine i stupio u isusovački red u Rimu, gdje je prošao filozofski i teološki tečaj. Tri godine predavao je u isusovačkim kolegijima i u Ilirskome kolegiju u Loretu. Godine 1705. istupio je iz isusovačkog reda i vratio se kući te sljedeće godine ušao u benediktinski red. Godine 1710. zbog nesuglasica s dubrovačkom vladom bio je potjeran iz

³⁰Usp. Ivan Bunić Vučić // *Hrvatska enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslava Krlež, 1999-2009. Sv. 2. 2000. str.402.-403.

Dubrovniku pa je otišao u Italiju.³¹ Bio je opat benediktinskoga samostana na Mljetu. Ondje se isprva bavio samostanskim gospodarstvom i tu je započeo s književnim radom. Od 1728. do 1731. godine boravio je u Padovi, u samostanu sv. Justine, gdje je nadgledao tiskanje *Uzdaha Mandalijene pokornice i Saltijera slovinskog*. Nakon povratka u Dubrovnik izabran je ponovno za opata na Višnjici, a potom i za predsjednika benediktinske kongregacije. Umro je 1737. godine u samostanu sv. Jakova na Višnjici, gdje je i pokopan.

Đurđevićev je književni opus žanrovski i tematski vrlo raznolik. Pisao je i na hrvatskome i latinskome jeziku. Za života je tiskao baroknu religioznu poemu *Uzdasi Mandalijene pokornice* (1728.), čemu je dodao *Razlike pjesni duhovne i djeloispravne* (1728.), pripjev sveukupnoga psaltira *Saltijer slovinski* (1729.) i latinsku raspravu o brodolomu sv. Pavla na Mljetu (1730.). *Uzdasi Mandalijene pokornice* Ignjata Đurđevića isprva su sadržavali samo dva pjevanja kasnije je autor spjev proširio, tako da on u svome mletačkom izdanju iz 1728. ima osam uzdisanja u osmeračkim sestinama rimovani rimom ababcc.³² Od hrvatskih djela u rukopisu su ostali *Život sv. Benedita*, te zbirka *Pjesni razlike*. Ona sadrži pedeset ljubavnih pjesama, osam ekloga, devet narativnih razlika zгода nesrećne ljubavi, dva fragmenta većih cjelina koje pjesnik nije dovršio: početak prijevoda Vergilijeve *Eneide*, početak tragedije *Judita* te bogoljubne i pirne pjesme. Zbirka latinskih pjesama *Latinske pjesni razlike (Poetici lusus varii)* sadržavala je 162 pjesme, ali nije bila tiskana za Đurđevićeva života. Prema obliku Đurđević ih je podijelio na *elegiae*, *heroica*, *odae* i *epigrammata*. Značajan je Đurđevićev rad na povijesti dubrovačke književnosti. Tako piše *Pismo Rafu Miliću*, u kojem daje podatke o šezdesetak dubrovačkih pisaca. Potom, Đurđević je u djelu *Život i djela* skupio životopise stotinjak uglavnom dubrovačkih pisaca koji su sudjelovali u Dubrovniku. Đurđevićeva svjetovna i crkvena povijest Ilirika, tj. latinski hagiografski spisi ostali su nedovršeni.³³

³¹Đurđević, Ignjat. *Pjesni razlike; Uzdasi Mandalijene pokornice; Saltijer slovinski*. Zagreb: Matica hrvatska, 1971. str.11.

³²Usp. Pavličić, Pavao. n.d., str.117.

³³Usp. Đurđević, Ignjat // *Hrvatska enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslava Krlež, 199-2009. Sv. 3. 2001. str.338-339.

6. STRUKTURALNA OBILJEŽJA BUNIĆEVE I ĐURĐEVIĆEVE RELIGIOZNE POEME

6. 1. *Mandalijena pokornica* Ivana Bunića Vučića

U *Cvijelju prvom* prvih sedam katrena uvode nas u religioznu poemu. Na samome početku autor ističe nakanu religiozne poeme, a ona predstavlja opomenu grešnim čitateljima koja ih usmjerava prema obraćenju zajedno s grešnicom Mandalijenom. Dakle, religiozna poema započinje u času kada je Mandalijena već sagriješila te sada u plaču kaje svoje grijehe. Na samom početku pjesnik izriče temu djela, a to je Mandalijenino pokajanje:

O umrli, pogleda'te
na pokorne ove pjesni
neka njima izvidate
tešku nemoć od ljuvezni.

Ter diklu ovu čim vidite
sprva grijesim svu podanu,
š njom se ujedno obratite
videći je pokajanu.³⁴

U nastavku autor govori o Mandalijeni plemenita roda i izvanredne ljepote, naglašavajući kako je upravo svoju privlačnost iskoristila da bi zavela mladiće:

U zrcala svjeta pita
ali je draža i milija,
blaga ali ponosita,
bjelja ili rumenija;
ko će činit jače plijene
gusarica bez milosti,
ko će ranjat srce od stijene

³⁴Bunić Vučić, Ivan. *Plandovanja; Pjesni razlike; Mandalijena pokornica* /priredio Franjo Švelec. Zagreb: Matica hrvatska, 1975. str.169.

britkom sabljom sve ljeposti.³⁵

Mandalijena je opisana kao raspuštena djevojka koja se smiješi mnogim muškarcima, upućujući im bludne riječi te im istovremeno otima srca. Tako je mlada djevojka, zbog požude upala u blud i postala poznatom grešnicom. Međutim, nakon što ju je Isus pogledao doživjela je preobraćenje:

Blag Isukrs tuj spovijeda
svê zakone umrlima,
Mandalijenu kad pogleda
svojim očima milosnima.³⁶

Nakon toga, Mandalijena se kaje oplakujući svoje grijeh. Potom, skida sa sebe ukrase, trga svoju zlatnu kosu, sve u želji da postane ružna ovome svijetu. Njezine suze stapaju se s krvlju te žali što je ostavila svojega Ljubavnika:

Poče trgat zlatne žice
ke joj shode do koljena
poče grdit drago lice
ucviljena Mandalijena.³⁷

Mandalijena u nastavku rekonstruira svoj grijeh, razmišljajući o sagrješenju protiv svoje jedine Nade:

Za isprazne, jaoh, taštine
od nekrepka segaj svita
pustih tebe, Gospodine,
ki si plata mâ čestita.

I mogla sam sagriješiti
tebi, momu Stvoritelju,
hteći vazda ispuniti

³⁵Isto. str.171.

³⁶Isto. str.174.

³⁷Isto. str.176.

nepravednu svaku želju.³⁸

Nadalje se, pokajnica oprašta od svojih 'bijelih dvora', raskošne i zlatne odjeće i odlazi u osamu pustinje. Ondje proklinje Boga kako bi čuo njezin glas vapaja i kako bi joj se smilovao. U zadnjih šest katrena sveznajući pripovjedač govori o tome kako je Mandalijena sva problijedila i 'pade obrazom zemlji nica'. Potom, do izražaja dolazi topos skromnosti. Uz to što želi obratiti čitatelja, autor se i sam kaje:

Čini slatki Gospodine,
koji nebo i svijet stvori,
ko ju slijedih u krivine
da ju slijedim i u pokori.³⁹

U *Cviljenju drugom* sveznajući pripovjedač otpočinje apostrofom Božje milosti te spominje kako je bez Božje pomoći nemoguća iskrena pokora:

Tvoj blag pogled milostivi
tako slatko dušu ustrijeli
svojom smrtnim da oživi
čijem za grijehе sve procvijeli.⁴⁰

Mandalijena se budi sva u suzama i krvi, gleda u rukama uvojak kose i sjeća se svojih starih zloba te se srami i stidi svojih postupaka. Slijedi njezino obraćanje uzrocima grijehа. Tako se obraća taštīm pramenovima, ustima i očima:

Tijem sve s kojijeh, Bože od nebi,
svaki grijeh se moj uzroči
odsad služe samo tebi
pomas, usti, pram i oči.⁴¹

Pokornica Mandalijena ima vizije Isusovih muka, ali im i sama prisustvuje smatrajući tako da je milost koja omogućuje preobraćenje grešnika najveće čudo. Tako na svom

³⁸Isto. str.177.

³⁹Isto. str.179.

⁴⁰Isto. str.181.

⁴¹Isto. str.184.

duhovnom putovanju, odnosno viziji, prisustvuje u prispodobi gdje je u Šimunovoj kući suzama Isusu oprala noge, otirala ih pramenovima svoje kose te ih mazala pomasti i ljubila:

Izrijet jednu riječ ne more,
jadnu pjesan da ponovi,
ali za nju sveđ govore
mas, pram, suze i celovi.⁴²

U nastavku autor nastavlja priču o Isusovu boravku u Šimunovoj kući. Šimun ne može vjerovati kakva je grešnica Isusu dotakla noge. Na to mu Isus govori prispodobu o dvojici dužnika koji su dugovali novce i na taj način brani Mandalijenu:

Ova otkad dođe odi,
sveđ mi je noge umivala,
u obilnijeh suza vodi,
a kosami otirala.

I celova ti ne da mi;
ova otkad uljezla je
sveđer noge celiva mi
i celovat ne pristaje (...)

Zato t'velju, množ velika
grijeha joj se oprostila,
jer i tomu jes prilika
zašto 'e vele i ljubila.⁴³

Na kraju drugog cviljenja Isus oprašta Mandalijeni grijehe, ali navodi kako će on preuzeti krivnju i podnijeti križ radi njezina spasenja:

Tebi je, tebi oproštena,

⁴²Isto. str.186.

⁴³Isto. str.190.

nu nije meni tvoja zloba
meni je za nju, Mandalijena,
trpjet muku, znaj, podoba.⁴⁴

Cviljenje tretje započinje motivom suza koji se uspoređuje s biserom 'rukom Božijom odijeljene/vrh nebesa stavljene ste'. Upravo su one pridobile Boga da oprost Mandalijeni grijeh. Mandalijena potom misli o rajskom zaručniku, želi ga vidjeti, slušati i slijediti:

Sveđ je tužna i boleća
kad nije z dragom svom ljubavi(...)
Često uzme tugovati
u stravljene ove pjesni:
Čijeme tebi da zaplati
moja duša, ma ljuvezni?⁴⁵

Nadalje ona se prisjeća Isusove muke, Judine izdaje te cijeloga križnoga puta:

Gledaj, plačna Mandalijena,
na Kalvariji gdi podižu
razapeta i pribjena
tvoga druga, jaoh, na križu.⁴⁶

Prisjeća se i odlaska na Isusov grob gdje odlazi pomazati Isusovo tijelo. Nakon što su ugleda razvaljen kamen s groba, Grobar joj objavljuje Isusovo uskrsnuće:

Ne bojite se! Znam da ištete
vi Jezusa razapetoga,
grobnice mu evo svete,
on uskrsnu s mjesta istoga.⁴⁷

⁴⁴Isto.

⁴⁵Isto. str.194.

⁴⁶Isto. str.197.

⁴⁷Isto. str.202.

Mandalijeni se potom objavi sam Isus te joj govori neka krene navješćivati njegovo uskrsnuće:

Tijem velika prije grešnica
tako ljubeć bî ljubljena,
navjesnicim navjesnica
da bi od Boga određena.⁴⁸

Pjesnik se na kraju spjeva obraća Mandalijeni koja je već uzašla na nebo te je moli za zagovor. Tako u posljednja tri katrena dominira topos skromnosti gdje pjesnik govori i o vlastitoj slabosti.

Ti, ti daj mi suze tvoje
da ja ugasim plam nečisti,
da utopeć grijeha moje
stečem sveti tvoj plam isti.⁴⁹

⁴⁸Isto. str.204.

⁴⁹Isto.

6. 2. *Uzdasi Mandalijene pokornice Ignjata Đurđevića*

Religiozna poema započinje proslavom u kojemu se Ignjat Đurđević obraća zadarskom biskupu Vincetu Zmajeviću i melitenskom opatu Injaciju Džordži te im poklanja i preporučuje svoju *Mandalijenu, koja iz svoje spile na prostranu svjetlos od svijeta ishod*⁵⁰. Isto tako, na simboličan im način poklanja svoje srce kako bi ga prihvatili kao prijatelja i vjernog slugu. Nakon toga, Đurđević se direktno obraća čitateljima u poglavlju *Štiocu*. U tom poglavlju navodi tri napomene posvećene čitatelju. Prva napomena odnosi se na ortografiju koju je prilagodio dubrovačkom govoru, dok u drugoj napomeni govori o tome kako se u spjevu ugledao na domaće pisce. U trećoj napomeni autor na opsežan način objašnjava cilj svoga djela. Tako navodi kako je nakana njegova djela čisto didaktičko-edukativna te nastoji propovijedajući o Mandalijeninom životu čitatelje uputiti na ispovijed i pokajanje. Autor se u nastavku brani od prigovora da je drugo pjevanje neprikladno u religioznoj poemi, gdje se upravo opisuje Magdalenin erotički i grešan život. Đurđević to čini tako što njezin grešan život podređuje didaktičkoj funkciji koja kao putokaz u propast služi kao zastrašujući primjer.⁵¹

Prvo uzdisanje *U spoznanju* započinje apostrofom o vjeri koja se nadovezuje na topos pjesnika koji uz grešnika oplakuje vlastite grijehе. Dakle, toposom skromnosti i pokajanja pjesnik moli za zagovor te da svojim pjesmama stekne rajski lovor, tj. neprolaznu nebesku slavu:

Tijem razlog je, kad nju pojem,
gdi u spilah svoj grijeh žali,
da me obasjaš zrakom tvojiem,
er te hvalim u nje hvali;
u nje slavi tvâ se krije,
er što 'e slavna, po tebi je.⁵²

Nakon uvoda, slijedi opisivanje stanja poslije učinjena grijehа. Mandalijena se nalazi u špilji i žali zbog svojega grijehа. U nastavku autor opisuje okoliš

⁵⁰Đurđević, Ignjat. n.d, str.205.

⁵¹Lachmann, Renate. n.d, str.38.

⁵²Đurđević, Ignjat. n.d, str.264.

naglašavajući tamno i zastrašujuće ozračje što se dokazuje motivima pustoši, mrakom, crnom maglom, zimom, raznim zvijerima te vapajem. Takvo okruženje odgovara stanju Mandalijenine duše:

Gluha zabit, mrak od spine,
strah i golet, glad i zima
biše srcu nje primile,
er nemile bjehu očima,
čijem plam ište nje požude
veće u trudijeh istijeh trude.⁵³

U nastavku je opisano Mandalijenino bičevanje kao znak pokore te slijede njezini prvi samostalni iskazi koji upućuju na formu molitve kajanja i litanjskog nabranja. Traktatom o grijehu opominje se kako je napast svugdje, ali nakon toga govori se o Božjoj milosti utjelovljenoj u Isusovu liku.

U uzdisanju drugom *U spovidanju* na samome se početku tematizira grijeh i grešnik čime svezajući pripovjedač nastavlja razmišljanje o Mandalijenu grijehu razbludništva. Zatim se navodi kako Mandalijenin slučaj treba poslužiti kao primjer onima koji o tome čitaju:

Ona ištući da otvori
svietu stare zloće svoje,
nek je slijedi u pokori
tko nju u griehu slijedio je,
izvan sebe poče u glase,
čijem da 'e sama ne stavlja se.⁵⁴

Mandalijena opominje djevojke da se ne daju zanijeti vlastitom ljepotom i svjetovnim čarima. Naglašava im posebice neka se čuvaju ljubavnog plamena i požude. Potom, govori o svojem djetinjstvu i načinu na koji je upala u grijeh. Naime, Mandalijena je u 'mlado doba' izgubila oba roditelja te je njezina jedina savjetnica i 'gospođa' bila upravo mladost, odnosno djevojaštvo. Potom, nadugačko rekonstruira

⁵³Isto. str.266.

⁵⁴Isto. str.278.

svoj grijeh te opisuje situacije u kojima ju je zahvatila prvo oholost, pa ljubav, pa razuzdanost te nabraja koje je sve grijeha počinila: uživala je u razbludnom plesu, medenim je glasom svima ugađala, podsmjehivala se mladićima, željela je ljubiti i biti ljubljena. Uz oholost, vlast, blago i ponosnu mladost iskusila je tjelesnu ljubav. Ubrzo, slijedi njezina žalopojka za izgubljenom nevinošću. Narod je počinje nazivati grešnicom što u njoj dodatno izaziva prkos i želju za vodstvom, ali ubrzo zaključuje:

Što ne motrih! Što ne činih!
Smetah, grabih, raspe budih,
moreć blaznih, blazneć hinih,
hineć ljubini, ljubeć udih
sebi i družijem sa svom moći
mislim, djelom, u dne, u noći.⁵⁵

Mandalijena nastavlja pripovijedati u formi molitvenog kajanja shvaćajući ozbiljnost svojega grijeha i uvredu prema Bogu.

Uzdisanje treće *U pogrđenju* započinje traktatom o vjeri te slijedi Mandalijenino obraćanje u suzama videći svoj odraz u vodi. Tako doziva svoje ljubavnike da je vide sada, njezinu blijedu ljepotu prisjećajući se svojeg nekadašnjega ukrašavanja. Mandalijena u nastavku donosi izvještaj o ukrašavanju govoreći o svom jutarnjem uljepšavanju koje je započelo umivanjem, mazanjem lica ljljanovom masti, potom pletnjom i kovrčanjem kose. Zlatni nakit stavlja na uši i grlo te oblači 'ruho čudesno'. U nastavku Mandalijena ističe ništavost ovozemaljske ljepote:

Puna blaga bjeħ svakoga,
uz to blago da se ukaže
koliko je blaga od toga
mê ljeposti blago draže;
a pod blagom tijela moga
mraše od tuge duša uboga.⁵⁶

⁵⁵Isto. str.291.

⁵⁶Isto. str.300.

Mandalijena prezire sebe te njezina duša žudi za pravednim darovima. Sve što je ranije vidjela kao ukrase sada vidi realnost svojega stanja. Njezini pramenovi postaju goruće zmijske, rumenilo 'kužniji plamen' te osjeti strah od Boga i moli za oprost bičevajući se, što kulminira u slijedećim stihovima:

Svijet mû izgrdi dušu prije,
ja ću tijelo izgrdit ovo;
on izgrdi što 'e božije,
ja ću grdit što 'e njegovu,
dokle plati s prave osvete
sve što 'e zloće, sve mē štete!⁵⁷

U uzdisanju četvrtom *U napastovanju* na početku autor govori o biblijskoj priči o Davidu i Golijatu te o odnosu čovjeka i Stvoritelja. Nastavlja se o trima zlotvorima ljudskoga duha, a to su svijet, zloća i unutarnje vlastite zasjede. Mandalijenu u špilji muče unutarnje zasjede te se bori sa slabostima koje ju pokušavaju odvratiti od pravoga puta, odnosno puta pokajanja. U Mandalijeni se javljanju grešne misli pohlepe u kojima žudi za ovozemaljskom slavom, ali ona se odupire tim napastima:

Bjež', o svijete, nadaleče!
bjež, od mene, nijesam tvoja:
drugi vitez mene steče,
sred krvava davno boja,
kad ti prid njim i smrt krade
prid njegovom smrti pade.⁵⁸

U nastavku Mandalijena govori o ispraznosti lažljive slave, o dragosti koja kopni s vremenom te jedini spas vidi u crkvi, plačući nad svojim grijesima. Pojavljuje se motiv ispiranja grijeha suzama gdje Mandalijena naglašava da želi biti Isusova, ali joj svijet ne dozvoljava. Mandalijena citira svoje obraćanje Isusu te Sinovljevo obraćanje njoj:

Ja ti kažem kako uziti

⁵⁷Isto. str.302.

⁵⁸Isto. str.308.

imaš k ćaćku privišnjemu;
žudiš li se ne izgubiti?
evo t' puta, hod' po njemu:
sred pučine sej smućene,
ja sam zvijezda – gledaj mene!⁵⁹

U tim riječima Mandalijena pronalazi utjehu i odupire se svim mislima te se spušta noć, a san joj umiruje nemire.

Uzdisanje peto *U razmišljanju* započinje razmišljanjem o 'blagodatima duše' i blagodatima čovjeka koji sluša Božju riječ. Autor u nastavku opisuje buđenje prirode u proljeće; topljenje snijega, cvrkutanje ptica, cvjetanje cvijeća, što je u suprotnosti sa stanjem Mandalijenine duše. Ona suzama kajanja razmišlja o svom sadašnjem stanju te se obraća prirodi:

Ne zavidim nu nikako
lijepo doba tvojoj sreći (...)
neg te molim, kroz tve plame
da ga ljubiš većma i za mene.⁶⁰

Mandalijena se tuži proljeću, razmišlja o njegovoj ljepoti, ali istovremeno preuzima na sebe sve što je u prirodi 'bolesno' i 'gorko'. Njezina je radost u uživanju proljeća ubijena u trenutku kada je počinila grijeh. Motivima trnja, krvavog znoja i križa Mandalijena se prisjeća Isusove žrtve na križu obraćajući se prirodi koja je također bila svjedok njegovim patnjama. Zatim, Mandalijena kroz nekoliko govornih žanrova kao što su ispovijed i propovijed razmišlja o Božjoj milosti kao najvećem nebeskom daru. Razmišljajući o nagloj ljudskoj volji spominje se Božje pomoći koja usmjerava pravome putu. Mandalijena govori o pripremanju svadbene postelje jer upravo Božja milost i ljubav vode prema nadzemaljskom vjenčanju:

Ona dušu kiti u licu,
slavom koja ne zahodi,
i nju srećnu vjerenicu

⁵⁹Isto. str.313.

⁶⁰Isto. str.321.

k ljubavniku rajskom vodi,
pernicu joj prinu tere
u božjem srcu stere.⁶¹

Traktat o Božjoj milosti završava litanijskim nabranjem koje kasnije prelazi u molitvenu ispovijed.

U uzdisanju šestom *U požaljenju* na samome početku sveznajući pripovjedač razmišlja o grijehu aludirajući na križni put. Mandalijena se opširno prisjeća Isusove muke. Zajedno s Isusovom majkom Marijom odlazi svjedočiti o svemogućoj Božjoj ljubavi. Na tom putu susreću Isusove učenike: Petra koji plače jer je zanijekao Isusa, potom Ivana koji svjedoči o Isusovoj osudi na smrt. Mandalijena proklinje Judu, Isusova izdajnika:

Pođi dakle, pođ', o tmasti
izdajniče kleti božji,
pođ' ognjene sred propasti (...) ⁶²

U nastavku se tematizira Kristov odlazak na Kalvariju. Detaljno se opisuje Isusovo nošenje križa, njegova trnom okrunjena glava, razjareno mnoštvo koje za njim srne i psuje, padovi pod težinom križa, susret s majkom i Ivanom, potom pribijanje na križ te u konačnici njegova smrt. Mandalijena razmišlja o tome kako su Isusa ranili njezini grijesi te isto tako smatra kako su njezina nepravredna dijela upravo čavli u Isusovim udovima. Njezine su misli splele trnovitu krunu te moli da je Isus prime u svoje naručje. Time traktat o patnji prelazi u molitvu:

Ti mogućstvo mrući ukaza,
er duhovni nov svijet stvori;
vjekovitos, er s poraza
tvoga vječnu smrt umori;
neizmjernos, er pridobi
neizmjerni grijeh u zlobi. ⁶³

⁶¹Isto. str.325.

⁶²Isto. str.336.

⁶³Isto. str.343.

Uzdisanje sedmo *U ljubljenju* započinje razmišljanjem o Božjoj ljubavi koja je upravo razlog našega postanka i iz te se Ljubavi uči prava ljubav. Mandalijena se raduje u žalosti, plač joj postaje utjehom te se spominje grijeha 'ucviljena, radosna, mirna, jadna, mrtva i živa'. Mandalijena čovjeka naziva robom koji, u žudnji za pronalaskom 'zlata, kopna i mora', gine za istinskom srećom i ljubavlju bez koje mu nema mira na svijetu:

Dakle, kada u naravi
život je isti djelovanje
i kad naše bez ljubavi
svako djelo gre na manje,
poprav rijet se život ima
sama ljubav umrlima.⁶⁴

U nastavku Mandalijena u fiktivnom dijalogu s Kristom moli za kaznom koja će joj osigurati mjesto u raj. Neograničenost njezine ljubavi očituje se u sljedećim stihovima:

Ljubit ću te, mâ ljubavi,
ljubit ću te, moj pokoju,
dokle ljuven plam rastvori
moga od tijela dušu moju
i tlačeći svijet umrli
s tobom duh se moj zagrlj.⁶⁵

Mandalijena umire nakon što je izjavila ljubav nebeskome zaručniku i preuzima je 'rajska slast i uzdignu je u nebeske dvore'.

Uzdisanje osmo *U uživanju* započinje traktatom vjere koja je nesumnjiv putokaz do raja. U tom uzdisanju do izražaja najviše dolazi pjesnikov glas i vapaj upravo u stihovima gdje autor moli Mandalijenu za uspjeh svoga teksta:

⁶⁴Isto. str.350-351.

⁶⁵Isto. str.355.

A ti, o srećna ljubavnice,
kâ vrh sebe uznesena
sad privišnje gledaš lice
bez promjene sveđ blažena,
spusti jedan znak i njime
u spijevanju prosvijetli me.⁶⁶

U nastavku autor hvali, moli i zaziva Boga te odgovara na fiktivno pitanje što je bog opisujući ga kao 'neizrečena, nesmišljena, nepočeta, netjelesna, neoskvrnjena, nepodložna...', nastavljajući propovijed o svetom Trojstvu. Potom, slijedi vjerska poruka koja upućuje čitatelja u ispravno življenje:

Nu ako nebo srca gleda,
ter je i želja s dostojnosti,
daj mi, ah daj mi da unaprijeda
moj grijeh žalim tvom žalosti,
pak da ljubim gori u slavi
tvoga draga tvôm ljubavi!⁶⁷

⁶⁶Isto. str.358.

⁶⁷Isto. str.369.

7. ANALIZA LIKA MARIJE MAGDALENE

7. 1. Mandalijena Ivana Bunića Vučića

Barokne religiozne žene kakve donose religiozne poeme proizvod su različitih svjetonazorskih i poetskih pogleda na svijet. Srednjovjekovna slika svijeta, prvenstveno srednjovjekovna osobito izražena podozrivost spram žene u protureformacijskome razdoblju, kako smo već rekli, dobivaju novu aktualnost i pojačanu važnost. S obzirom na to, može se uočiti da u *Mandalijeni pokornici* Ivana Bunića Vučića do izražaja dolazi nekoliko tradicija koje su bile izrazito karakteristične za srednjovjekovno razdoblje. Naravno, te su tradicije sad dobile nove značajke, ali neki su prepoznatljivi elementi i dalje zadržani. Riječ je o tradiciji asketizma i pustinjaštva, ali i tradiciji 'pokajana prostitutka'.⁶⁸ Pod tradicijom asketizma podrazumijeva se dakle odricanje od svega zemaljskoga, predanost postu i molitvi, trpljenje tijela različitim oblicima iscrpljivanja kao što su hladnoća, žeđ, glad i bičevanje. Upravo to je model kojim se dokazuje svetost ljudi. Milivoj Tatarin u knjizi *Bludnice i svetice* navodi kako je jačanju asketizma u tome razdoblju pridonijela upravo odvratnost prema tjelesnome, potom ponižavanje tijela te ukidanje njegova dostojanstva.⁶⁹ Bunićeva Mandalijena, upadajući sve dublje u grijeh, postaje poznatom javnom grešnicom. Postepeno gubi čast te pridaje važnost svjetovnom. Nakon što je shvatila svoj grijeh, počinje prezirati ovozemaljske užitke:

Naprave je sve razvrgnula
pokajana pokornica
s grla obli biser vrgla,
digla s glave sva cvjetica.⁷⁰

S uha smače ušerezi,
a verigu zlatnu s vrata,
i drag kami kijem se uresi,
ki je bisera draži i zlata.⁷¹

⁶⁸Tatarin, Milovan. *Bludnica i svetica*. Zagreb: Ljevak, Zagreb, 2003. str.33.

⁶⁹Isto. str.34.

⁷⁰I. Bunić, Vučić. n.d, str.175.

Dragocjene svjetovne ukrase; biser, zlato i dragi kamen, pokajnica odbacuje želeći postati ružna ovome svijetu kako bi ostala vjerna Bogu. Stidi se svojih razbludnih haljina, svojega tijela i čitavog svojeg izgleda kojim je mnoge muškarce odvela u propast:

Od stida je proniknuta,
ne ko prije bi ohola,
ter se krije dijelom skuta
videći se polugola.⁷²

Mandalijena 'trga zlatne žice' i 'grdi svoje lice' te se obraća muškarcima koje je zavela i traži od njih da puste njezinu ljepotu dok još imaju vremena da se spase. Žali što je uzročila toliku propast ljudima:

Kolikijem sam uzročila,
ah jaoh, vajmeh tužnoj meni,
da im se duša izgubila,
da ih primi jaz pakljeni.⁷³

Tradicija asketizma povezana je s tradicijom pustinjaštva. Milovan Tatarin u svojoj knjizi govori kako se prvi emeriti u odijeljenosti od javnoga života posvećuju molitvi, postu i različitim oblicima askeze. Takav način života podrazumijevao je posluš, siromaštvo i seksualnu uzdržljivost, to jest djevičanstvo. Njihovo se trapljenje i odricanje nagrađivalo Božjom milošću, odnosno preseljenjem u rajске prostore.⁷⁴ Opraštajući se od bijelih dvora, zlatne odjeće i slatkih pića, Bunićeva Mandalijena govori o svojem odlasku u pustinju s napomenom da želi postati robinja, iako je prije bila gospođa:

Dvor s pustinjom promijenitću,
jestojska mi biće trava,
odar zemlju učiniću,

⁷¹Isto. str.176.

⁷²Isto. str.176.

⁷³Isto. str.177.

⁷⁴Tatarin, Milovan. n,d, str.52-57.

šever mi će biti naprava.⁷⁵

Bih gospođa, biću sužna,
prिवoriću bitje i sliku,
lele, lele veomi tužna
da ne osušim lica viku.⁷⁶

Na svom put svetosti Mandalijena je morala proći, kao i prvi emeriti, niz iskušenja. Tako odlazak u pustinju predstavlja borbu sa svjetovnim tipom života, običajima i navikama. Mandalijena je u špilji zagledana u sebe; prestrašena, zapanjena i blijeda, 'veće mrtva nego živa', sva u suzama i krvi u borbi sa svojom nutrinom, to jest prijašnjim načinom života. Tako u rukama nosi uvojak kose kao prikaz bogatog i čestitog života. Nema snage kako bi prikazala svoju zlobu, a njezino je srce tužno, ostaje bez glasa kojim bi priznala svoje grijehе. Istovremeno, doživljava unutarnji poraz:

Skončava se mlada i krši,
oči svodi, svud se vrti,
ko na ognju da se prži,
tijem bolest ćuti od smrti.⁷⁷

Promatra svoje stare propuste i pogreške, srameći se svojih grijehа. Vidi ništavnost ispraznih zabava u čijem je središtu raskoš i oku ugodna vanjština. Obračа se zlim i taštīm pramenovima i ustima želeći samo služiti Gospodinu. U špilji je napadaju razne kušnje, koje je pokušavaju odvući od pravoga puta pokajanja. Tako je pokušava nadvladati strah:

Pri njemu je pravda sveta
po sve vijeke, po sva dobra,
on bi sved Bog od osveta,
strašni sudac vrh svijeh zlobа.⁷⁸

⁷⁵Bunić, Vučić, Ivan. n.d, str.178.

⁷⁶Isto.

⁷⁷Isto. str.182.

Pokajana grešnica očekuje da će je u samoći pustinje pohoditi Božja milost te da će rukom anđela biti othranjena. Isto tako, nada se kako će u samoći biti uzdignuta molitvom, odnosno nada se pomilovanju i uživanju u nebeskoj slavi:

Gledaj moje pokajanje,
viđ gdje lupam griješne prsi,
daj mi tvoje smilovanje
da sva zloba ma se smrsi!⁷⁹

Vjera, molitva, osama, šutnja, plač i post u pustinji predstavljaju okvire Mandalijenina života. Jedini Bogu ugodan, asketski život inicirao je novim pogledom na čovjekovu seksualnost. Srednji vijek je prezirao i ponizio tjelesnost, barokna tradicija to nastavlja. Srednjovjekovna etička koncepcija, navodi Tatarin, posebno je obezvrijedila i ponizila ženu, smatrajući da je ona po svojoj prirodi zla i pohotna. Smatralo se da su upravo žene te koje muškarce navode na blud. Stoga su, priče o 'pokajnim prostitutkama' bile dokaz kako je spolno uživanje prije braka najveći grijeh koji se može oprostiti, ako se čovjek odluči iskreno pokajati.⁸⁰ Srednjovjekovna tradicija 'pokajana prostitutka' stoga podrazumijeva naglašeni mizogini diskurs,⁸¹ a njega usvaja i kasnije razdoblje vođeno već spominjanom protureformacijskom strogošću prema ženskome biću.

Mizoginu tematiku tako kod Bunića uočavamo u pripovjedačevu komentaru već na samom početku poeme:

Ter diklu čim vidite
sprva grijesim svu podanu,
š njom se ujedno obratite

⁷⁸ Isto. str.185.

⁷⁹ Isto. str.179.

⁸⁰ Tatarin, Milovan. n.d, str.74.

⁸¹ „Prva poznata mizogina pjesma hrvatske dopreporodne književnosti sačuvana je u *Tkonskome zborniku*, a počinje stihom “Sliši vsaki i človik ovo“, a naslovljava se kao “Ženska ljubav“. Verzija koja je do nas došla zapisana je, doduše, u prvoj četvrtini 16. stoljeća, ali je pjesma zasigurno starija. Ipak, izvorno ne pripada djelu u kojemu je zapisana, nego je riječ o naknadnome umetku u 'Cvet vsake mudrosti'.“ Plejić Poje, Lahorka. Mizoginija, mizandrija, satira, http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=99868 (22.5.2017.)

videći je pokajanu.⁸²

U poemi je naglasak na Mandalijeninim grijesima upravo kako bi se naznačila moralna propast koju donosi takav način života.

Jeda ona nje suzami
plam vam zgasi zle požude,
il vam razbi tvrdi kami
vašijeh srca njima bude.

Mandalijena upozorava čitatelje gdje vodi takav način života i usmjerava ih putu pokajanja. Pri tome se koristi ljepotom, svojim tijelom kako bi zavela mladiće i usmjerila ih putem grešnosti. Njezino žensko tijelo i provokativno ponašanje vodi uživanju u životnim nasladama, promiče hedonistički način življenja.

Na motivskom planu razotkriva se u Bunićevoj *Mandalijeni pokornici* prisutnost mizoginog diskursa. Dakle, nizanjem tipičnih ženomrzačkih toposa⁸³ Mandalijena se prikazuje kao negativno biće. U religioznoj poemi do izražaja dolazi topos *ženskog tijela kao mamca* koje je uvijek zahtjevno i nezadovoljno:

biješe u cvijet sve mladosti
urešena najmilije
neizmjernom svom ljeposti
od ke ne bi zamernije.⁸⁴

Mandalijena je u poemi opisana kao izrazito lijepa žena, ali koja je svoju plemenitu ljepotu usmjerila grešnim putem. Jedini je njezin cilj dakle bio svidjeti se muškarcima i učiniti ih svojim robovima:

⁸² Bunić, Vučić, Ivan. n.d, str.169.

⁸³ Uz pomoć kataloga ženomrzačkog toposa iz prve mizogine pjesme pokušat će se opisati Bunićeva i Đurđevićeva religiozna poema: „Žena se uspoređuje sa zmijom; gora je od đavla; žena je zamka i lovac na duše; žensko tijelo je mamac; žena uzrokuje gubitak identiteta; žena je uvijek zahtjevna i nezadovoljna; žena je nezasićna, što se oprimjeruje četirima usporedbama žena je poput ognja, pakla, zemlje i studenca bez dna; ženska pohlepa prisposobljena je u životinjskoj pohlepi (vučica); žena je pohotna i sklona putenim užicima; žena ima moć nad muškarčevim osjetilima; žena je đavolje oružje; žena je upropaštavateljica gradova i zemalja (dakle svega onoga što je muškarac postigao).“ Plejić Poje, Lahorka, n.d.

⁸⁴ Bunić, Vučić, Ivan. n.d, str.170.

sve svo'e želje postavila
biješe ko će zamamiti
koga mlaca sebi mila
i za roba zaplijeniti.⁸⁵

Ovdje do izražaja dolazi mizogini topos *ženske pohote* sklone putenim užicima. Dakle, Mandalijena je opisana kao *sprva grijesim sva podana*⁸⁶ koja slijedi samo požudu. Uspijeva zaluditi muškarce navodeći ih da se upravo klanjaju njezinoj ljepoti. Ona je u središtu pozornosti i mami poglede i uzdahe te svojim trijumfom smatra osvojenje većeg broja ljubavnika:

Ona sudeć samo da je
veća nje čas, slava i dika
kad veći broj smamila je
od ispraznijeh ljubovnika

Mandalijenino ponašanje prema muškarcima uvodi još jedan ženomrzački topos, a to je *ženina moć nad muškarčevim osjetilima*.

sve svo'e želje postavila
biješe ko će zamamiti
koga mlaca sebi mila
i za roba zaplijeniti.⁸⁷

Tijem smamljene ljepirice
mladi na plam nje zgarahu
i ko oltaru od božice,
ljeposti se nje klanjahu.⁸⁸

⁸⁵Isto. str.170.

⁸⁶Isto. str.169.

⁸⁷Isto. str.170.

⁸⁸Isto. str.170.

U šetnji gradom neprestano se podsmjehuje mladićima, razveseljavajući i razbuktavajući njihove misli i njihovu strast. Ovdje je izražena Mandalijenina moć nad muškarcima. Tako svoje želje taji i krije, varajući mladiće i dajući im lažne nade. Pokajana bludnica mladićima upućuje razbludne riječi aludirajući na seksualne aluzije:

Nijekom posmijeh svoj otvara
kijem mu misli razveseli,
njekom jasnos od prozora
kijem mu otkriva dan pribijeli.

Nijekom riječcu razbluđenu
šapće tiho u prohodu,
nu ne dobro razumijenu
da ga drži u zahodu.⁸⁹

Sva je u varki i hitrini,
sve svo'e želje taji i krije,
sva je izdajstvo, u svem hini,
u nevjeri vjere nije.⁹⁰

Svojom vanjštinom, odnosno svilenom odjećom, zlatom, biserima i dragim kamenima i zlatnom kosom mami mladićeve uzdahe. Vodi pretjeranu brigu o svojem izgledu:

ko će činit jače plijene
gusarica bez milosti,
ko će ranjavat srca od stijene
britkom sabljom sve ljeposti.⁹¹

⁸⁹Isto. str.172.

⁹⁰Isto. str.173.

⁹¹Isto. str.171.

Topos *ženske pohlepe* prispodobljene u životinjskoj pohlepi pronalazi se u dijelu gdje je Mandalijena uspoređena s lavicom koja gladna odlazi u lov na zvijeri. Njezino ranojutarnje uljepšavanje uspoređeno je s bijesnom lavicom koja prije zore kreće gladna i nesvjesna kako bi ulovila zvjeri. Mandalijena odlazi u 'lov na mladiće', gotovo vođena 'životinjskim nagonom':

bijaše rano podranila
prije neg sinu danak bijeli
da bi ljepše uresila
svoj drag ures priveseli.⁹²

I lavica tako bijesna
opći ranit prije zore
a bi gladna i nesvjesna
polovila zvijeri od gore.⁹³

Mizogini toposi u *Mandalijeni pokornici*, kao što su topos *ženskog tijela kao mamca*, topos *ženske pohote sklone putenim užicima*, topos *ženine moći nad muškarčevim osjetilima*, potom topos *ženske pohlepe* prispodobljene u životinjskoj pohlepi, uvode hedonistički uživalački odnos prema životu u religioznu poemu. Mandalijenin grešni život temelji se tako na hedonističkom uživanju, sklonosti nasladama i zadovoljstvima, no s jasnom namjerom da se takav život ospori.

S druge strane, ti se tipični srednjovjekovni mizogini literarni toposi u Bunićevoj poemi miješaju s elementima petrarkističkoga diskursa koji su prisutni u opisima gospojine ljepote, opisima ljubavi, odnosno, opisima Petrarcline i petrarkistične elokvencije.⁹⁴ Mandalijenina je ljepota opisana isticanjem njezine odjeće, nakita i kose. Ovdje je zanemaren tipičan petrarkistički redosljed opjevavanja gospoje, koji slijedi prirodni red odozgo prema dolje:

Sviona odjeća ku naveze
zlato, biser i drag kami,

⁹²Isto. str.170-171.

⁹³Isto. str.172.

⁹⁴ Pavličić, Pavao. n.d, str.189-190.

njoj mlađahnoj donese se
s mnogijem družijem napravami.

Bijeli velek i koprena
nje snježane prsi odiva,
tako 'e hitro istrižena
da ih kaže, a ne skriva.

Jedan dio zlatnijeh kosi
sveza, srudi i zaplete,
drugi pusti da ih nosi
vjetric i da same lete.⁹⁵

Mandalijena je u neprestanu lovu na mladiće, ulovljena od nebeske ljubavi. Isusov pogled postaje sudbonosan u njezinom preobraćenju. U tome trenutku nastaje ljubav koja budi u njoj želju da se što više približi voljenoj osobi, odnosno Isusu. Mandalijenin prvi susret s Kistom prikazan je, kao i u petrarkističkoj poeziji, kao ljubav na prvi pogled. Istoga trenutka ona pomno sluša i prati Isusa:

Blag Isukrs tuj zapovijeda
sve zakone umrlima
Mandalijenu kad pogleda
svojim očima milosnima.

I ona k njemu pogled svrnu
ter ga pomno slišat uze,
i u srcu sva protrnu,
i ončas ronit poče suze.⁹⁶

Njezina ljubav također izaziva patnju te je tuga opisana glagolima *cvili*, *plače*, *izdiše*, *sahne*, *gine* i *umira*, *vene*, *čezne*, *gasne*, *blidi*. Dakle, tipičnim je petrarkističkim parovima riječi iskazana njezina teška odvojenost od nebeskog Oca:

⁹⁵Bunić, Vučić, Ivan. n.d, str 171.

⁹⁶Isto. str.174.

Danu suze grozne odviše,
ke se biser svijem činjahu,
brzo i cvil uzbudiše
iz srdašca u uzdahu.

Cvili, plače, pače rika,
ne uzdiše neg izdiše,
ni ju sram je od vladika
ni gospode od najviše.⁹⁷

Spomenuje i razabira
sve što začu, sve što vidi,
sahne, gine i umira,
vene, čezne, gasne i blidi.⁹⁸

Nakon što ju je Isus pogledao, suzama oplakuje svoje grijeh. Njezine suze aluzija su na suze petrarkističkog patnika koji tuguje za svojom gospojom, ali također one su dokaz Mandalijenine ljubavi prema Kristu. Suze se, prema Dunji Fališevac u knjizi *Ivan Bunić Vučić*, metaforizacijom pretvaraju u simbol jedinstva tijela i duše, zemaljskog i nebeskog, u simbol sjedinjenja duše s božanskim.⁹⁹ Tako je motivom suza prikazana duhovna ljubav. Mandaljena pati, međutim njezina je bol slatka i upućena nebeskom zaručniku:

U dne i noći ona viku
ne misli o inom i ne radi
neg o rajskom vjereniku
sred duše joj ki se usadi.

Svakčas želi da ga vidi,
slišat ga je svud joj drago,
u svijeh putijeh sved ga slidi

⁹⁷Isto. str.175.

⁹⁸Isto. str.182.

⁹⁹Fališevac, Dunja. n.d, str.77.

ne štedeći sve svo'e blago.¹⁰⁰

Pokajana bludnica žudi za ponovnim susretom s nebeskim zaručnikom, želi ga neprestano slušati i slijediti. Kada je udaljena od svoje ljubavi, ona je tužna i bolesna baš kao i petrarkistički zaljubljenici:

Sveđ je tužna i boleća
kad nije z dragom svom ljubavi,
i ko ugasla jedna svijeća
ali suh panj u dubravi.¹⁰¹

Elementi petrarkističkog diskursa služe tu isključivo za izricanje duhovne ljubavi. Nakon što su Isusa pribili na križ, Mandalijena tuguje za svojom ljubavi:

O goruća ma ljubavi,
o nebeski vjereniče
koji život moj zatravi,
duše moje ljubovniče.¹⁰²

Stoga se može uočiti da u religioznoj poemi petrarkistički diskurs obavlja dvostruku funkciju. Tradicionalni motivi kojima se opjevavaju muško-ženski ljubavni odnosi upotrebljavaju se isključivo u iskazivanju ljubavi grešnika prema Kristu. Odnosno, za izricanje duhovne ljubavi koja je izazvana ljepotom vjere i istine. Mada barokna petrarkistička ljubav također izaziva patnju jer grešnik trpi zbog svoje nemogućnosti da se sjedini s božanstvom.¹⁰³ Dakle, petrarkistički elementi u religioznoj poemi koriste se za izražavanje duhovne ljubavi i moralne pouke koju donosi pokajanje. Tako Mandalijenina tjelesna ljepota, iako detaljno opisana u poemi, nije značajna po sebi, već po tome što je izraz duševne ljepote. „U skladu s neoplatonizmom, žena mora nastojati osloboditi dušu strasti i svjetovnih osjećaja što

¹⁰⁰ Bunić Vučić, Ivan. n.d, str.193.

¹⁰¹ Isto. str.194.

¹⁰² Isto. str.200.

¹⁰³ Fališevac, Dunja. *Dubrovnik otvoreni i zatvoreni grad: studije o dubrovačkoj književnoj kulturi*. Zagreb: Ljevak, 2007. str.28.

je čine ružnom i bezobličnom.“¹⁰⁴ Dakle, neoplatonizam ističe tjelesnu ljepotu koja je odraz duhovne ljepote. S time je žena doživljena na nov način i njezina ljepota postaje primjer vodiča za doseganje onog duhovnog ili božanskog.

¹⁰⁴Matesi Deronjić, Željka. *Poimanje ljepote i ljubavi u stihovima Frana Krste Frankopana*. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=175700 (10.5.2017.)

7. 2. Mandalijena Ignjata Đurđevića

Kao i u Bunićevoj religioznoj poemi, tako su i u Đurđevićевой prisutne razne tradicije. Naime, i tu se mogu naći elementi asketske tradicije, pustinjaštva i tradicije 'pokajana prostitutka' koju legenda o toj svetici sa sobom donosi još iz srednjega vijeka. Tradicija asketizma prisutna je u Mandalijeninom odricanju od zemaljskih dobara, posebice čulnih i putenih užitaka. Mandalijeno je tijelo prikazano kao izvor bluda te se nastoji pokajati i kloniti tjelesnih naslada. Osuđujući svoje postupke i prijašnji život, Mandalijena se u osami špilje posvećuje molitvi, postu i različitim oblicima askeze. Tradicija asketizma povezana je tu s tradicijom pustinjaštva. U pustoši špilje pokajnica doživljava unutarnje preobraćenje i oprost. Vizualnim i zvučnim efektima opisano je ozračje uz špilju; strmi brijeg, mrak, crna magla, orenje vjetra i rijeka, glasanje životinja; režanje medvjeda, zavijanje vuka, zviždanje zmija. Pusti pejzaž koji okružuje Mandalijenu odraz je njezina unutarnja stanja. Špilja tako postaje metafora koja ujedno postaje odraz njezine duše.

Gluha zabit, mrak od spile,
strah i golet, glad i zima
biše srcu nje primile,
er nemile bjehu očima,
čijem plam ište nje požude
veće u trudijeh istijeh truhe.

Mandalijena mijenja svoj izgled, zamjenjujući svoju raskošnu odjeću, poniznom i skromnom, potom uzima na sebe bolest i pokoru, kako bi pokajala svoje grijeh.

Uze izgled ona iznova
za napravu od pramena
naježenijeh u dubova
i u grma rapletena,
a u rijeka nauk uze
bez pristanka roni suze.¹⁰⁵

¹⁰⁵Đurđević, Ignjat. n.d, str.267.

Za pomasti me žuđene
eto umivam suzam lice,
za odjeće me zlačene
naga umiram sred litice;
za rasti se s mom taštinom
sahnem gladon, strahom, tminom.¹⁰⁶

Bludnica-pokajnica odlijeva iskušenjima koja se javljaju u špilji, boreći se svakodnevno s mislima koje je opsjedaju. Neprestano moli, u borbi s napastima, oplakuje svoje grijehe te trapi svoje tijelo postom, oskudnom odjećom i kažnjavanjem. Mandalijena dokazuje svoju spremnost za pokoru, tako što se bičuje. Na taj način, bičevanjem pokušava pobijediti napasti, kušnje i bludne misli:

Vidje vihre bit planinu, -
udri bičem nago tijelo;
izgleda se blijedu u tminu
i blijedom prikri čelo;
plahe zvijeri vidje u gori,
i za boga zvijer se stvori.¹⁰⁷

Zlato, kijem se pram dičio,
na svenuto priđe lice;
od usta je trator mio
uzeo sliku od ljubice,
a svakdanji biči ljuti
poraziše lijere od puti.¹⁰⁸

Mandalijena u svojim prvim iskazima spominje svoj nekadašnji život, krasne dvore, zlato koje je krasilo njezine pramenove. Budući da je ostala sama unutar hladnih zidova špilje, prisjeća se trenutaka kada je bila gospođa izrazite ljepote nad čijim je 'lijepim cvijetom' robovao cijeli Magdal. U to je vrijeme neprestano bila

¹⁰⁶Isto. str.302.

¹⁰⁷Isto. str.267.

¹⁰⁸Isto. str.267.

okružena mladićima i djevojkama. U špilji postaje svjesna svojih grijeha te je stara zloba straši i kori u obličju paklenoga lica.

Nemir joj izazivaju svi prijašnji grijesi te joj se suprotstavlja i vlastita duša. Bježi i pokušava se sakriti od svojih sjećanja, međutim sa sobom nosi sve svoje spoznaje. Između plača i uzdaha u samoći se spominje svojih grijeha i onoga što je bila. Kaje se obraćajući se grijehu koji ju je naveo na krivi put. Nesklad, nemir, šteta tijela, duše, neba i svijeta posljedice su učinjena grijeha. Gdje se god grijeh približi, čovjekovo znanje i razum oslijepi i lomi se Božja slika te nastaju osvete, srdžbe, brige, tuge i nemir. Mandalijena bez srama govori o svojim grijesima, želeći da je svijet vidi ružnu, blijeda obraza:

Gdje ste, o mladi? ah tecite,
tašte duše, k ovoj strani,
vašu lijepu da vidite,
ka vas nekad slatko izrani
i kušati vas usili
dragu u plamu nemir mili.¹⁰⁹

Tradicija 'pokajna prostitutka', kao kad je u pitanju i Bunićeva Mandalijena, povezana je uz mizoginu tematiku. I tu je ona uočljiva već u uvodnim stihovima poeme:

Ona ostavi grešne pute,
ures vrže svoga od lica
i sred ljuti raspuknute
ukopa se pokornica,
da bi u raj u pak poznala,
što 'e po tebi vjerovala.¹¹⁰

¹⁰⁹ Isto. str. 295.

¹¹⁰ Isto. str.263-264.

Mandalijenina je priča primjer učenja da se grijesi praštaju. Putem exempluma ona govori o tome kako izbjegavati zemaljsko zlo. Dakle, u središtu je religiozne poeme upravo Mandalijenina priča kao primjer o grijehu, pokori i oproštenju. Mandalijena se u djelu, prisjećajući se svojih grijeha, obraća mladim djevojkama kako bi ih usmjerila pravim putem. Također, mizogini diskurs se može iščitati upravo u njezinom obraćanju mladim djevojkama koje potvrđuje srednjovjekovnu tezu kako su žene krive za grijeh pobožnih mladića. Ona upozorava djevojke kako se trebaju čuvati ljubavnoga plamena koji zamjenjuje prioritete te im tijelo postaje draže od duše, koja sad i sama traži pogled i riječi požude:

*Od početka čuva'te se,
zatecite plam ljuveni,
čijem ste same kroz urese
njegda lijepoj slične meni,
i u vami čas uzamnaža
draga od tijela duše draža.¹¹¹*

Osim na tematskom planu, također se i na motivskom planu razotkrivaju elementi mizoginog diskursa i to u katalogu tipičnih ženomrzačkih toposa kao što su topos *ženine moći nad muškarčevim osjetilima*, topos *ženskog tijela kao mamca* i topos *ženske pohote sklone putenim užicima*. Najizrazitiji je prvi topos, topos *ženine moći nad muškarčevim osjetilima*. Naime, Mandalijena je rano ostala bez oba roditelja te je njezina jedina savjetnica bila mladost, udružena sa vlašću i blagom. Vođena tim trima odrednicama, Mandalijena svojim ponašanjem, razbludnim riječima i plesom plijeni pozornost svojom vanjštinom te zavodi mladiće i navodi ih na grijeh:

Tad nesrećnom srcu momu
za zabvu jaoh omili
u tanačcu razbludomu
skladat izvijat stupanj mili,
tad besjedu dvornu učiti,
vješto pisat, pisma štiti,

¹¹¹Isto. str.278.

tad zlatjenijeh romon žica
s mednijem glasom ugađati,
sudit tuđe misli i lica,
sve znat, sve čut, sve gledati
i ne štedjet pomnje i blaga
za hvaljena bit i draga.¹¹²

Za me igre privesele
za me časti spravne stahu,
za me u tancijeh noći cijele,
u posjedijeh danci iđahu
i kravavoj u zavadi
za me mrahu stari i mladi.¹¹³

Onijeh držah u ufanju,
ovijem drago riječ prodavah,
svijet u taštom obećanju
varah, i opet obećavah
i svađah se velekrati,
sve što obećah za ne dati.¹¹⁴

Mladići primjećuju njezinu ljepotu tijekom izvođenja tanca, u medenoj riječi i pogledu. Time Mandalijena svojim ponašanjem nagovara na ljubavno zadovoljavanje, tjelesno zadovoljstvo, to jest na neku vrstu fizičke ljubavi. U okružju plesa i veselja naglašava se Mandalijenina želja za pozornošću te pod njezinim pogledima ne ostaju ravnodušni 'niti stari niti mladi'.

Drugi topos *ženskog tijela kao mamca* u kojemu je žena uvijek zahtjevna i nezadovoljna očituje se u stihovima gdje Mandalijena govori 'kako nije dovoljno biti lijepa, već želi biti ljubljena i ljubiti':

Počeh ljubiti, nu neredno

¹¹²Isto. str.280.

¹¹³Isto. str.290.

¹¹⁴Isto. str.290-291.

cijeć nevješta plama moga:
ljubljah ljepos svaku ujedno,
osobito ne nitkoga,
i nestavijeh želja u smeći
svijeh ne ljubljah svijeh ljubeći.¹¹⁵

U mizoginom toposu *ženskoga tijela kao mamca* uočava se petrarkistički diskurs religiozne poeme. Kao i kod Bunićeve Mandaljene, tako su i u Đurđevićевой religioznoj poemi prisutne tri petrarkističke kategorije, a to su opis gospojine ljepote, potom opis ljubavi te prisutnosti petrarkističke elokvencije. Mandalijena noću razmišlja kako će ukrasiti svoje tijelo. Svjesna je svoje ljepote te otkriva svoje ljudsko tijelo. Ustaje rano, kao i Bunićeva Mandalijena, kako bi se uredila za mladiće. Njezini galantni opisi pojedinih ukrasnih predmeta, nakita i dragocjenosti predočavaju grešničinu umjetnost zavođenja. Mandalijenina je ljepota opisana nabranjem, odnosno isticanjem onoga što važno na njezinu liku. Njezino se ukrašavanje opisuje na petrarkistički način, tako do izražaja dolazi prva petrarkistička kategorija, a to je opis gospojine ljepote. Njezina je ljepota opisana tipičnim prirodnim redosljedom opjevanja gospoje; odozgo prema dolje. Prvotno Mandalijena umiva svoje lice, potom maže ljljanovom mašču, zatim uređuje kosu:

Pak na prame ruku uzdižem
i njih mućeć sebe trudim;
pravim, dijelim, skubem, strižem,
spuštam, pletem, vežem, rudim,
dokle učine u dva dijela
zlatnu dugu suncu od čela.¹¹⁶

U žudnji za taštinom i grimizom kiti se zlatom i drugim kamenjem. Zlato joj krasi uši i grlo te oblači čudesnu haljinu s bisernim pasom, a na noge stavlja bisernu obuću:

¹¹⁵Isto. str.281.

¹¹⁶Isto. str.299.

Biserom se pobjen vije,
oko bedar pas zamjerni,
na grimiznoj svili krije
tkane cvijete grad biserni;
obuća je biser doli,
da ga stupanj pleše oholi.¹¹⁷

Treći mizogini topos *ženske pohote* i njezina sklonost putenim užicima posebno je istaknut u poemi u dijelovima kada se Mandalijena spominje svoje borbe sa zemaljskom ljubavnom željom, koja ju tjera da je djelima neprestano mora slijediti. Mandalijenu na putu taštine i raskošnosti, vodi njezina prijateljica koja je savjetuje u zavodjenju mladića:

Govorni mi druga tada:
'Njihov jače plam razdraži;
posmjehni se sad, a sada
skrij tve lice, sad ga ukaži.
Hoć dvorena bit zadosti?
stuči dragos s nemilosti'.¹¹⁸

Mandalijena ne miruje dok je posebno ne prevlada blud. Dualističkim kontrastom tijelo – duša, Mandalijena govori o zadovoljavanju požude i putenih užitaka:

Tako i duša pogled plodi,
pogled riječi, riječ požudu,
ter na svak čas naprijed hodi,
dokle utopi nas u bludu;
ah jaoh nitko u čas jedan
ne učini se nepravedan!¹¹⁹

¹¹⁷Isto. str.300.

¹¹⁸Isto. str.283.

¹¹⁹Isto. str.278.

Pohlepa i taština pokajnicu su nagnule da sebe naziva božicom koju slavi svako srce. Nije joj bila dovoljna pozornost i ljepota:

(...) ko da činom svijesti morim,
a posmijehom duše vežem,
ko da ranjam, kad govorim;
kad pogledam, ko da užežem;
ko da u ropstvo srca uvodim,
plijenim, vladam i gospodim.¹²⁰

Sva tri mizogina toposa kulminiraju Mandalijeninim gubitkom nevinosti. Njezina je ovozemaljska ljubav prema jednom plemiću vodi hedonističkim putem. Događa se novi ljubavni plamen. Ona dobiva ljubavna pisma, pjesme i darove te pokajnica polako biva osvojena i ubrzo potpuno zaljubljena. Potpuno predavanje požudi i putenim užicima, uz zaljublivanje dovode je do srama nakon učinjena bluda:

Daj ne stvorom, padoh misli
i pristupih k pogibiju;
svak ubjene mni ki stisli
u krilo su ljutu zmiju;
ki su ne valijeh, ljudi ih scijene
veće u valijeh utopjene.

Ubo'ica je sebe istoga
tko strašnoga lava gri;
da i ne udre trijes nikoga,
najbližnjega ljuto isprili;
bog iznutra, a svijet zdvora
sudi sliku od prikora.¹²¹

¹²⁰Isto. str.298.

¹²¹Isto. str.286.

Za razliku od Bunićeve religiozne poeme, u Đurđevićевой su poemi mizogini toposi detaljnije izraženi i opisani. Hedonistički diskurs ulazi u religioznu poemu upravo senzualiziranim ljubavnim odnosom. U Đurđevićевой Mandalijeni posebno su istaknuti njezini zanos i ljepotom i ljubavnim drhtanjem. Naime, ona i kad propovijeda o učinjenom putenom grijehu, čini to tonom izrazite erotičnosti:

Eto rados dragu svuda
ponovljena narav plodi,
ljepos, pokoj i razbluda
po livadah tančac vodi,
u ljuvezni sladkoj gore,
zviezde, nebo, kopno i more.

Pokajnica govoreći o ovozemaljskim užicima, napominje kako je žudjela biti ljubljena i ljubiti. Međutim, strah prema onome što osjeća sprječavao ju je da ostvari tu istinsku ljubav. Mučila se tražeći na krivim mjestima, mrzila, ljubila, kušala svuda 'trud iz slasti, slas iz truda'. Pokušavala je ljubiti, međutim žudjela je za nečim nedostižnim:

Er što željah, ne iđah steći,
ni toj mogah steći ikada,
čijem me želje tijek pršteći
sram usteže, strah pripada
i novine želje ne da
željet želji moj naprijeda.¹²²

Opis ljubavi, druga je petrarkistička kategorija prisutna u religioznoj poemi. Njezin pronalazak prave ljubavi, događa se u trenutku kada je ugledala Isusovo lice. Pred Isusovim licem, Mandalijena ustaje slobodnim pokretom mlade bijele ptice iz pepela, poznate kao feniks i postaje simbolom obnove. Tako Mandalijena ostavlja svoj grešan život i promatra ljubav 'drugačijim' očima. Svjetovno-erotskim vokabularom,

¹²²Isto. str.281.

navodi Renate Lachmann, kroz snažnije emocionalno obojenje opisana je Mandalijenina ljubav prema zaručniku¹²³:

Njega drži vrhu svega
njega misli, š njim besjedi;
njega živa, mrtva njega
ište, žudi, dvori i slijedi,
i jedina š njim saviše
njim odiše, š njim izdiše.¹²⁴

Treća petrarkistička kategorija, prisutnost petrarkističke elokvencije uočljiva je u nizanju parova riječi, odnosno glagola kao što su *čezne, vene, gasne, sahne, blidi* i njihova je funkcija opisivanje neprestane čežnje za Božjom ljubavlju.

Tijem svijes naša nejma mira,
kad svjetovnu ljubav slijedi;
svud se vrti, svud prostira,
preda, gasne, sahne i blijedi,
pravu er svrhu na svijet odi
svo'e ljubezni ne nahodi.¹²⁵

Mandalijenina ljubav izaziva patnju, svojstvenu petrarkističkim patnicima koji se žele što više približiti voljenoj osobi:

Tijem ljubi ga ljubovnika,
čezne, veni, kopni, gori,
čin' da ljubav privelika
tijelo satre, sprazi, umori
i š njim mrtvijem zemlji ostavi
sve zaprjeke tve ljubavi.¹²⁶

¹²³ Lachmann, Renate. n.d, str.213.

¹²⁴ Đurđević, Ignjat. n.d, str.265.

¹²⁵ Isto. str.350.

Kao što je poznato, petrarkizam se „određuje kao neposredan ili posredan utjecaj motivike Petrarčina *Kanconijera* i to ponajprije njegove ljubavne lirike, ili pak kao sam lirski diskurs oblikovan takvim utjecajem“¹²⁷. No u religioznoj je poemi u prvom planu Mandalijenin, to jest ženski govor, kojim postaje iskaznim lirskim subjektom. Ovdje je muško-ženski ljubavni odnos predstavljen iz ženske perspektive, idealizira se muška osoba, potom žensko slatko-gorko doživljavanje ljubavi te ustrajanje u patnji. Dakle, Mandalijena pati za svojim zaručnikom baš kao što petrarkistički pjesnici tuguju za svojom lijepom odabranicom.¹²⁸ Mistična ljubav u kojoj bludnica postaje Kristovom zaručnicom opisana je metaforama kao što su oganj i plamen. Njezino 'ljubljenje' kao i sintagme 'vjerenic duše svoje', 'rajskim ljubavnikom', podsjećaju na petrarkistički diskurs. Petrarkizam se uspio probiti, kako navodi Stepanić, u područje koje mu je načelno protivno, u duhovnu poeziju, pa tako i u religioznu poemu. Dogodilo se to, preuzimanjem motiva iz Petrarčina *Kanconijera*. Dakle, preko zaljubljenikove neostvarene čežnje, ali i preko figuracije uočljive u oksimoronskim antitezama kao što su „vatra i led“.¹²⁹

Tako se i Mandalijena kao lirski subjekt od ljubavi prema Kristu želi pretvoriti u vatru i izgorjeti. Božja ljubav i milost vode nadzemaljskom vjenčanju. Ta je ideja realizirana u slici pripremanja svadbene postelje. Mandalijena izražava ljubav prema nebeskom zaručniku:

Ona dušu kiti u licu,
slavom koja ne zahodi,
i nju srećnu vjerenici
k ljubovniku rajskom vodi,
pernicu joj pirnu tere
u božjemu srcu stere...

Ljubit ću te, ma ljubavi,

¹²⁶Isto. str.368.

¹²⁷Bogdan, Tomislav. Ženski glas hrvatskih petrarkista. // *Republika: mjesečnik za književnost, umjetnost i društvo*, 59, 3/4 (2002), str. 113-119.

¹²⁸Isto. str.113-119.

¹²⁹Stepanić, Goran. Elementi petrarkizma u religioznoj latinskoj poeziji hrvatskih autora u 17. stoljeću // *Petrarka i petrarkizam u hrvatskoj književnosti: zbornik radova s međunarodnog simpozija održanog od 27. do 29. rujna 2004. u Splitu / uredili uredili Bratislav Lučin i Mirko Tomasović*. Split: 2006. Književni krug, 2006. str.71.

Ljubit ću te, moj pokoju,
dokle ljuven pam rastavi
moga od tijela dušu moju
i tlačeći svijet umrli
s tobom duh se moj zagrli.¹³⁰

Ovdje do izražaja dolazi neoplatonistički ljubavni diskurs. Naime, neoplatonizam, za razliku od petrarkizma, ne zna za ljubavnu patnju zbog uskraćenosti, nego on ljubav prikazuje kao radostan doživljaj. Tomislav Bogdan navodi kako se taj razlog nalazi u specifičnoj slici stvarnosti s kojom neoplatonizam raspolaže. Tako je „ženska ljepota, poput cijeloga svijeta, posljedica božanske emancipacije, a zemaljska ljubav uspinjanje stupnjevima bitka, put prema božanstvu. U Petrarke, naprotiv, još uvijek prevladava oštra srednjovjekovna podijeljenost stvarnosti na ovostranost i onostranost.“¹³¹ Naime, Mandalijena uviđa svoj grijeh, pa se nastoji iskupiti, a znak su njezina pokajanja upravo suze te plače, uzdiše i obilno lijeva 'grozne suze'. Njezino neprestano plakanje znak je unutarnje promjene; ona napušta zemaljske i prihvaća duhovne vrijednosti. Prihvaćajući duhovne vrijednosti do izražaja dolazi njezina ljubav prema nebeskom zaručniku.

Međutim, u dijelovima Mandaljenina monologa u kojima se prisjeća svojega grijeha, potom opisi vlastite ljepote i drhtaji njezine duše, ponajviše dominira zemaljska čežnja, odnosno njezina putenost koja je suprotna trenutnoj zaljubljenosti u Isusa. Naime, u Đurđevićevoj poemi Mandaljena voli Isusa kao zbiljskog i svjetovnog ljubavnika. U trenucima opisivanja i izražavanja nebeske ljubavi, u njezinim se monolozima osjećaju drhtaji vlastite putenosti, iako je odbacila grijeh, odnosno požudu svoga tijela. Ona u svojim monolozima kao da ne može sakriti svoju prošlost. Mandaljenina čeznutljiva ljubav izražena je svjetovnim slikama uočenim u opisima buđenja ženstva, potom mladenačkom i svjetovnom željom za sviđanjem. Za razliku od Bunićeve Mandalijene koja se u potpunosti suzama kaje, Đurđevićeva Mandalijena je u cijeloj poemi zanesena žena, zaljubljena i putena ljubavnica¹³²:

¹³⁰ Đurđević, Ignjat. n.d, str.355.

¹³¹ Bogdan, Tomislav. n.d, str.73.

¹³² Prosperov Novak, Slobodan. *Povijest hrvatske književnosti: Od Gundulićeva "poroda od tmine" do Kačićeva "Razgovora ugodnog naroda slovinskoga" iz 1756.* Knjiga III. Zagreb: Biblioteka Historia. 1999. str.805.

Počeh ljubiti, nu nerado
cijeć nevješta plama moga:
ljubljah ljepos svaku ujedno,
osobito ne nikoga,
i nestavnijeh želja u smeći
svijeh ne ljubljah svijeh ljubeći.

Ljubljah, ali još ne smijeh
ljubovnicom zvati mene
er ljubeći još ne umijah...

Budući da se kaje, Mandalijena dobiva oprost te biva proglašena sveticom. Međutim njezina se svetost, prema Slobodanu Prosperovu Novaku, poklapa s tjelesnom ekstazom: „Ona koja je nekoć bila ljubavnica od ljudi sada je ljubavnica od Boga, pa zato njezina zaljubljenost nije ograničena ni prostorom ni vremenom, ona pripada drugom svijetu, možda čak i paklu kad bi tamo uopće i bilo moguće ljubiti Boga.“¹³³

Tijem pomećem srca iz moga
mislit tvojoj o ljeposti
ter iz skuta zbiram tvoga
sve što mogu nač gorkosti;
tebi ostavljam što drago je, -
što 'e bolesno, mnim za moje.

Moj zvizd zmajski – tvoj glas ptica
bud'ti u sjenci – ja sred jame,
moj čemer je – tva travica(...)

Eto odijelih tvoga iz krila
što podobno, znam, meni je...¹³⁴

¹³³ Isto.

¹³⁴ Đurđević, Ignjat. n.d, str.321.

8. ZAKLJUČAK

U hrvatskoj baroknoj književnosti, nadahnuтой katoličkom obnovom, prevladava religiozna tematika u čijem je središtu strah od prolaznosti i smrti, ali i snažan povratak Bogu i vjeri. Takva je tematika obilježje i baroknih religioznih poema *Mandalijena pokornica* Ivana Bunića Vučića i *Uzdasi Mandalijene pokornice* Ignjata Đurđevića koje su predmet analize ovoga rada.

Analiziranjem strukturalnih obilježja Bunićeve i Đurđevićeve religiozne poeme uočili smo njihove zajedničke točke. U prvom redu, radi se o sadržajno-kompozicijskoj podudarnosti, odnosno, zajedničkome inzistiranju na ključnome elementu, a to je pokajanje grešnika i traženje oprosta. Dodirne točke uočavamo u ustaljenim motivima *locus horridusa*, tipična prostora u kojemu se pokajnice nalaze, reminiscencijama na grijeh uz koje su vezani opisi ženske ljepote koja se promatra kao uzrok grijehu, asketskim motivima trpljenja tijela, komponiranju molitvi, kao i elementima Božje prisutnosti. Pored toga motivima križnoga puta, apostrofi križa na kojemu je raspet Isus Krist Bunićeva i Đurđevićeva Mandalijena molitveno-ispovjednim dionicama govore o Božjoj ljubavi i milosti oprostjenja. S druge strane, nakon iščitavanja religioznih poema Ivana Bunića Vučića *Mandalijena pokornica* i Ignjata Đurđevića *Uzdasi Mandalijene pokornice* možemo zaključiti i da se u njima u velikoj mjeri javljaju i mizogini elementi koji su karakteristični za srednjovjekovni mizogini literarni diskurs, a koji se u baroku obnavlja i dalje razvija, ali i da se koriste i neki tipični petrarkistički elementi, koji sad dobivaju novu vrijednost i novo značenje. K tome, dolazi do obnove i nekih drugih srednjovjekovnih literarnih tradicija.

U obje religiozne poeme takav je diskurs uočljiv je u spoju dviju tradicija. Riječ je o tradiciji asketizma i pustinjaštva te tradiciji 'pokajana prostitutka'. Pod tradicijom se asketizma i pustinjaštva podrazumijeva odricanje od svega zemaljskog, predanost postu i molitvi te trpljenje tijela različitim oblicima iscrpljivanja kao što su hladnoća, žeđ, glad i bičevanje. Obje Mandalijene upadaju sve dublje u grijeh pridajući važnost svjetovnom i ovozemaljskim užicima. U pustoši špilje i pustinje, odijeljene od javnoga života, pokajnice se potpuno posvećuju molitvi, postu i raznim drugim oblicima askeze.

Budući da je srednjovjekovna tradicija 'pokajana prostitutka' povezana uz samu tematsku podlogu tih religioznih poema, mizogini se diskurs proteže cijelom poemom.

U obje religiozne poeme pojavljuju se tipični ženomrzački toposi, a to su topos *ženskog tijela kao mamca*, topos *ženske pohote sklone putenim užicima* i topos *ženine moći nad muškarčevim osjetilima*. Iako u Bunićevoj Mandalijeni pronalazimo još jedan mizogini topos, topos *ženske pohlepe prisposobljene u životinjskoj pohlepi*, u Đurđevićевой su Mandalijeni ženomrzački toposi opisani detaljnije i kulminiraju njezinim gubitkom nevinosti. S time je Đurđevićeva Mandalijena u cijeloj poemi prikazana i kao zanesena žena, zaljubljena i putena ljubavnica, koju nalazimo u naglašenim opisima njezina buđenja ženstva i njezine nezasitne želje za sviđanjem. Stavljajući u prvi plan požudu i putene užitke, Mandalijene se predaju užicima vođenima ovozemaljskom svjetovnom ljubavi. Time u religioznim poemama, uz mizogine topose, do izražaja dolazi hedonistički diskurs koji Mandalijene dovodi do duhovne propasti.

Tri su petrarkističke kategorije prisutne u Bunićevoj i Đurđevićевой religioznoj poemi, a to su opis gospojine ljepote, potom opis ljubavi te prisutnosti petrarkističke elokvencije. Njihova je ljepota opisana nabranjem, odnosno, isticanjem onog što se držalo važnim na ženinu tijelu. Đurđevićeva je Mandalijena opisana tipičnim literarnim redosljedom opjevavanja *gospoje*: odozgo prema dolje, dok je kod Bunićeve Mandalijene zanemaren takav redosljed te je opisana njezina odjeća, nakit i kosa. Obje Mandalijene, nakon što ugledaju Isusov lik, doživljavaju snažno preobraćenje te se njihov pogled na svjetovne stvari mijenja i one postaju pokajnice, privržene 'nebeskom vjereniku'. Svoju ljubav prema Njemu izražavaju petrarkističkom elokvecijom, odnosno tipičnim petrarkističkim motivima i sinonimskim sklopovima. Renesansna literarna ljubavna tradicija na taj je način bila razvijana kao sredstvo kojim se iskazuje duhovna ljubav prema nebeskom vjereniku.

Bunićeva i Đurđevićeva Mandalijena stoga su likovi kod kojih možemo uočiti elemente iz dvaju literarnih tradicija: srednjovjekovne i renesansne koje u baroknoj literaturi zadržavaju neka tipična značenja, ali i dobivaju nova. Njihov je lik dakle određen tipičnim mizoginim stavom prema ženi, koji svoje porijeklo ima u srednjovjekovnom mizoginome diskursu. To je lik žene koja je svjesna svoje ljepote, koju određuje sklonost prema prepuštaju užicima i zadovoljstvima putena života, lik

žene zavodnice i na taj način lik žene grešnice. S druge strane, to je i lik koji je građen tipičnim elementima renesansnih literarnih tradicija govorenja o ljubavi. Prvenstveno radi se o elementima koji se vezuju uz način opisivanja ženskoga lika i ženske ljepote koji sada dobiva novu izrazito mizoginu vrijednost, ali i elementima koji naglasak stavljaju na divinizaciju ženskoga lika, dok se u poemama vezuju uz obraćenu grešnicu.

Na taj način barokna poema spaja nekoliko tradicija. Oblikujući lik barokne pokajnice prepoznatljivim literarnim elementima mizogine demonizacije žene, ali i elementima renesansne neoplatonističke tradicije u kojoj dolazi do divinizacije ženskog lika koji završava nebeskom glorifikacijom, ona prati preobrazbu grešnice u pokajanu sveticu.

9. LITERATURA

Anić, Vladimir: *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb, 2006.

Banić-Pajnić, Erna: "Žena u renesansnoj filozofiji", u: *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, god. 30., br. 1-2 (59-60), 2004., str. 69–89.

Bogdan, Tomislav: „Ženski glas hrvatskih petrarkista, u: *Republika: mjesečnik za književnost, umjetnost i društvo*, god. 59., br. 3-4., 2002. str. 113-119.

Bunić Vučić, Ivan: *Plandovanja; Pjesni razlike; Mandalijena pokornica* /priredio Franjo Švelec, Matica hrvatska, Zagreb, 1975.

Cox, Virginia: *The Prodigious Muse: Women's Writing in Counter-Reformation Italy*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2011.

Đurđević, Ignjat. *Pjesni razlike; Uzdasi Mandalijene pokornice; Saltijer slovinski*. Matica hrvatska, Zagreb, 1971.

Fališevac, Dunja: *Dubrovnik otvoreni i zatvoreni grad: studije o dubrovačkoj književnoj kulturi*, Ljevak, Zagreb, 2007.

Fališevac, Dunja: *Ivan Bunić Vučić*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1987.

Fališevac, Dunja: „Žena-autorica i lik žene u Hrvatskoj novovjekoj književnoj kulturi: od XVI. do XVIII. stoljeća“, u: *Zbornik Zagrebačke slavističke škole* (ur. Stipe Botica), Zagreb, Filozofski fakultet, Zagrebačka slavistička škola - Hrvatski seminar za strane slaviste, 2003. str. 118-137.

Filozofski leksikon /urednik Stipe Kutleša, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2012.

Franičević, Marin. Švelec Franjo. Bogišić, Rafo: *Povijest hrvatske književnosti III*, Liber, Zagreb, 1974.

Gorys, ErHard: *Leksikon svetaca*, Naklada Slap, Zagreb, 2003.

Gundulić, Ivan: *Suze sina razmetnoga; Dubravka; Ferdinandu drugomu od Toskane*. Matica hrvatska, Zagreb, 1964.

Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1999-2009.

Hrvatska književnost srednjega vijeka: od XII. do XVI. stoljeća /priredio Vjekoslav Štefanić i suradnici. Matica hrvatska, Zagreb, 1969.

Hrvatska srednjovjekovna proza I., Priče i romani, priredila i transkribirala Vesna Badurina Stipčević, Matica hrvatska, Zagreb, 2013.

Kravar, Zoran: *Nakon godine MDC*. Hrvatska matica Dubrovnik, Dubrovnik, 1993.

Kombol, Mihovil: *Povijest hrvatske književnosti do preporoda*, Matica hrvatska, Zagreb, 1961.

Lachmann, Renate: *Od ljubavi do nostalgije: ogledi o hrvatskoj književnosti*, Zagreb, Matica hrvatska, 2015.

Le Goff, Jacques: *Srednjovjekovni imaginarij*. Zagreb, Izdanja Antibarbarus, 1993.

Pavličić, Pavao: *Rasprave o hrvatskoj baroknoj književnosti*, Čakavski sabor, Split, 1979.

Prosperov Novak, Slobodan: *Povijest hrvatske književnosti: Od Gundulićeva "poroda od tmine" do Kačićeva "Razgovora ugodnog naroda slovinskoga" iz 1756*, Knj.3., Biblioteka Historia, Zagreb, 1999.

Solar, Milivoj: *Povijest svjetske književnosti*, Golden marketing, Zagreb, 2003.

Solar, Milivoj: *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

Tatarin, Milovan: *Bludnica i svetica*, Ljevak, Zagreb, 2003.

Tatarin, Milovan: "Uskraćeni užitak: o spolnim zabranama u hrvatskoj srednjovjekovnoj i ranonovovjekovnoj književnoj kulturi", u: *Povijest hrvatskoga jezika. Književne prakse sedamdesetih. Zbornik radova 38. seminara Zagrebačke slavističke škole*. Zagreb, Filozofski fakultet, 2010, str. 223-255.

Stepanić, Goran „Elementi petrarkizma u religioznoj latinskoj poeziji hrvatskih autora u 17. stoljeću“, u: *Petrarka i petrarkizam u hrvatskoj književnosti: zbornik radova s*

međunarodnog simpozija održanog od 27. do 29. rujna 2004. u Splitu/ uredili Bratislav Lučin i Mirko Tomasović, Književni krug, Split, 2006.

Stojan, Slavica: *Vjenice i nevjernice: Žene u svakodnevnicima Dubrovnika (1600.-1815)*, Prometej, Zagreb-Dubrovnik, 2003.

Tessa, Paul: *Ilustrirana svjetska enciklopedija Sveci*, Leo, Zagreb, 2011.

Mrežne stranice:

Bogutovac, Dubravka: Katalog u zrcalu: srednjovjekovna mizogina pjesma *Ženska ljubav i Anka satira* Marka Marulića, <http://hrcak.srce.hr/35390> (20.5.2017.)

Matesi Deronjić, Željka: Poimanje ljepote i ljubavi u stihovima Frana Krste Frankopana, http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=175700 (10.5.2017.)

Patafta, Daniel: *Protureformacija u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*, http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=116604 (8.5.2017.)

Plejić Poje, Lahorka: Mizoginija, mizandrija, satira, http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=99868 (22.5.2017.)

Stojan, Slavica: Mizoginija i hrvatski pisci 18. stoljeća u Dubrovniku, http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=18088 (22.5.2017.)
<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (29.6.2017.)

10. SAŽETAK

Barokna je književnost, u duhu katoličke obnove, izrazito pragmatična i u svojim temeljima nastoji djelovati na čitatelja i voditi ga k dobrom religioznom životu. Povratak vjeri i istinski pronalazak mira, temeljne su tematske sastavnice baroknog protureformacijskog pogleda na svijet. Osim toga, u baroknom svjetonazoru definiran je i odnos prema prikazivanju žene u književnim djelima. U radu istražujemo prisutnost srednjovjekovnih, hedonističkih i petrarkističkih elemenata u Bunićevoj i Đurđevićевой religioznoj poemi. U analizi lika Marije Magdalene opisali smo i ispisali citate koji otkrivaju različite književne tradicije prisutne u opisivanju biblijskog lika i to u obzoru baroknog ambivalentnog stava prema ženi.

ključne riječi: religiozna poema, Bunić Vučić, Đurđević, mizoginija, Marija Magdalena

11. ABSTRACT

Baroque literature, in the spirit of Catholic renewal, is extremely pragmatic and in its foundations, it strives to act on a reader and guide him to a good religious life. The return of the faith and the true founding of peace, are the fundamental themes of Baroque counter-information view on the world. Beside that, the Baroque world view, has also defined the relationship to the representation of women in literary pieces. The paper explores the presence of medieval, hedonistic and petrarchal elements in the Bunić and Djurđević religious poems. In the analysis of the character of Mary Magdalene, we have described and written the quotes that reveal the various literary traditions present in the description of the biblical figure in the horizon of the baroque ambivalent attitude towards the woman.

Key words: religious poem, Bunić Vučić, Đurđević, misogyny, Mary Magdalene